

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

**Proces urbanizace ve východní Africe od roku 1960 do současnosti: vliv na
proměnu populace ve vybraných východoafrických státech**

**The process of urbanization in East Africa from 1960s to present: its impact
and influence on population in selected East African countries**

Markéta Solarová

Plzeň 2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta ekonomická

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Markéta SOLAROVÁ**
Osobní číslo: **K17B0457P**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Ekonomická a regionální geografie**
Téma práce: **Proces urbanizace ve východní Africe od roku 1960
do současnosti: vliv na proměnu populace ve vybraných
východoafrických státech**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Zásady pro vypracování

1. Nastudujte odbornou literaturu na téma urbanizace.
2. Vymezte území východní Afriky.
3. Vymezte databázi vhodných indikátorů sledující rozdíl mezi urbánními a rurálními regiony.
4. Vizualizujte data formou grafů, kartogramů a kartodiagramů.
5. Formulujte závěry a předpokládaný další vývoj urbanizace v afrických státech.

Rozsah bakalářské práce: **40-60 stran**
Rozsah grafických prací: **neuveđen**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- Cobbinah, B., Erdiaw-Kwasie, M., & Amoateng, P. (2015). Africa's urbanisation: Implications for sustainable development. *Cities. Sustainable Cities*, 2015(47), 62-72. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/>.
- Short, J. (1994). *Lidská sídla*. Praha: Nakladatelský dům OP.
- Šindler, P. (1999). *Urbanizační procesy v rozvojových zemích*. Ostrava: OU.
- UNDESA/PD: World urbanisation prospects (2018). *Revision of World Population Prospects*. Cit. 24. 9. 2019, dostupné z: <https://population.un.org/wpp/>.

Vedoucí bakalářské práce: **RNDr. Jiří Preis, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: **22. října 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **22. dubna 2020**



Doc. Ing. Michaela Krechovská, Ph.D.
děkanka



Doc. PaedDr. Alena Matušková, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 22. října 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Proces urbanizace ve východní Africe od roku 1960 do současnosti: vliv na proměnu populace ve vybraných východoafrických státech“

vypracoval/a samostatně pod odborným dohledem vedoucí/vedoucího bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne

.....

podpis autora/autorky

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce RNDr. Jiřímu Preisovi, Ph.D. za cenné rady a odborný dohled při vypracování mé bakalářské práce.

Obsah

| | |
|---|-----------|
| Úvod | 9 |
| 1 Cíle práce | 10 |
| 2 Metodika práce | 12 |
| 3 Rozbor literatury | 13 |
| 4 Definice základních pojmů..... | 15 |
| 4.1 Urbanizace..... | 15 |
| 4.2 Městské sídlo..... | 16 |
| 4.3 Aglomerace | 18 |
| 5 Typy urbanizačních procesů..... | 19 |
| 6 Urbanizační procesy v rozvojových zemích | 21 |
| 6.1 Problémy rozvojových měst..... | 22 |
| 7 Urbanizační procesy v Africe..... | 25 |
| 7.1 Příčiny urbanizace v Africe..... | 25 |
| 7.2 Pozitivní urbanizační procesy v Africe | 26 |
| 7.3 Negativní urbanizační procesy v Africe..... | 27 |
| 8 Východní Afrika..... | 30 |
| 8.1 Vývoj urbanizace | 32 |
| 8.2 Města východní Afriky | 33 |
| 8.3 Kategorizace států východní Afriky..... | 35 |
| 8.3.1 Vnitrozemské státy | 36 |
| 8.3.2 Přímořské státy | 38 |
| 8.3.3 Ostrovní státy | 41 |
| 8.3.4 Hodnocení výsledků | 43 |
| 8.4 Dopady urbanizace..... | 45 |

| | | |
|----------|-------------------------------------|-----------|
| 8.4.1 | Chudoba | 46 |
| 8.4.2 | Slumy | 48 |
| 8.4.3 | Dostupnost základních služeb | 50 |
| 8.4.4 | Hodnocení výsledků | 54 |
| 9 | Závěr..... | 55 |
| | Seznam použitých zdrojů..... | 57 |
| | Seznam tabulek..... | 61 |
| | Seznam obrázků | 62 |
| | Seznam použitých zkratk..... | 63 |
| | Seznam příloh | 64 |
| | Přílohy | |
| | Abstrakt | |
| | Abstract | |

Úvod

Proces urbanizace se odehrává za zcela odlišných podmínek v každém regionu světa. V rozvinutých zemích byla urbanizace doprovázena industrializací a zvyšující se zaměstnaností v sekundárním sektoru. V rozvojových zemích ale probíhá zcela odlišně, mluví se zde o „urbanizaci bez rozvoje“. Rychlý proces urbanizace se v Africe stává překážkou rozvoje, díky nedostatečné bytové, dopravní i technické infrastruktuře žije značná část městské populace ve slumech a nemají přístup k základním službám jako je pitná voda a kanalizace (Boadi a kol. 2005).

Proces urbanizace v Africe vyniká svojí odlišností. Jedinečnost spočívá v rychlosti proměny venkovského obyvatelstva v městské. Většina africké populace až do šedesátých let žila na venkově, dnes Afrika patří mezi regiony s nejvyšší rychlostí urbanizace. V 60. letech Afrika měla pouze 3 města s více než milionem obyvatel: Johannesburg, Káhiru a Alexandrii. V současnosti, v roce 2020, jich je již 68 (UNDESA 2018).

Urbanizace přináší změnu prostorové organizace společnosti (Horská a kol. 2002). Díky ní vznikají příležitosti, ale také hrozby. Rychlý růst urbanizace může vést k hospodářskému růstu, transformaci a snížení chudoby. U většiny rozvojových zemí, též východoafrických států, tento proces vyúsťuje ke zmíněným urbanizačním hrozbám, které mají podobu chudoby obyvatel, nedostupnosti základních služeb a života ve slumech a mají silné dopady na zdraví populace.

1 Cíle práce

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. První část je teoretická, zabývá se nejprve definicí základních pojmů: urbanizace, městské sídlo a aglomerace. Tato část práce se bude snažit ukázat různé způsoby vysvětlení a pohledů na zmíněné základní pojmy. Po obecnější části se přesunu k urbanizačním procesům v rozvojových zemích. Cílem této části je objasnit problematiku, odlišnost a trendy urbanizačních procesů v rozvojových zemích, kam státy východní Afriky spadají. Urbanizace je zde zcela odlišná od urbanizace v zemích rozvinutých. Ještě konkrétněji bych dále představila urbanizační procesy v Africe. Cílem této části je představení možných příčin urbanizace v Africe a dále určit pozitivní a negativní urbanizační procesy v Africe a jaký vliv mají na obyvatelstvo.

Druhá část mé bakalářské práce, praktická, se věnuje urbanizačním procesům ve východoafrickém regionu. V úvodu praktické části práce seznámím s variabilním definováním v geografii a vývojem počtu obyvatel ve sledovaném období 1960-2020. Řešené budou dva hlavní cíle a dílčí podcíle. První z hlavních cílů má za úkol sledovat průběh urbanizace v zájmovém území v letech 1960-2020. Dílčí podcíle se zabývají vývojem počtu obyvatel v jednotlivých kategoriích měst a vývojem urbanizace v jednotlivých kategoriích států v letech 1960-2020. K uvedeným podcílům vedou kroky:

- Kategorizovat města východní Afriky podle časopisu The Economist (2015) a sledovat změny jednotlivých kategorií v určeném čase.
- Rozdělit státy východní Afriky na vnitrozemské, přímořské a ostrovní, vysledovat a porovnat průběh urbanizace mezi kategoriemi v čase.

Druhý hlavní cíl se zabývá vlivem urbanizačních procesů na proměnu populace prostřednictvím dopadů urbanizace. Na základě literatury jsou určeny dopady urbanizace, mezi ně patří chudoba obyvatelstva, slumy a dostupnost základních služeb. Syntéza získaným poznatků by měla odpovědět na otázky:

- Jaký je průběh chudoby ve státech východní Afriky? Pozorujeme u nich stagnaci, rostoucí nebo klesající trend?
- Jsou méně urbanizované země chudší než více urbanizované země?
- Jsou mezi chudobou obyvatelstva u vnitrozemských, přímořských a ostrovních států viditelné rozdíly?

- Pozorujeme u podílu obyvatel žijících ve slumech ve státech východní Afriky rostoucí trend?
- Jsou v podílu obyvatel žijících ve slumech pozorovatelné diference mezi vnitrozemskými, přímořskými a ostrovními státy?
- Má městské obyvatelstvo lepší přístup k základním službám než obyvatelstvo venkovské?

2 Metodika práce

Abych dokázala naplnit vytyčené cíle, bude potřeba aplikovat širokou škálu metodických nástrojů a přístupů. K definování základních pojmů a dále i urbanizačních procesů jsem využila rešerši a rozbor domácí i zahraniční literatury, článků a slovníků. Literatura a články byly vybírány na základě klíčových slov v dostupných databázích.

V praktické části budu nejprve vymezovat zájmové území, východoafrický region dle zprávy UN-HABITAT (2014). Dále budou kategorizována města podle časopisu *The Economist* (2015) na: ostatní města, menší města, malá města, střední města, velká města a megaměsta. Kategorizována budou města, která v roce 2010 měla více než půl milionu obyvatel. Sledován u nich bude vývoj počtu obyvatel a změna kategorií. Dále budou rozděleny východoafrické státy na vnitrozemské, přímořské a ostrovní. Průběh urbanizace u kategorií států bude sledován pomocí: míry urbanizace, celkového nárůstu městského obyvatelstva v dekadách a průměrnou

roční mírou změny městského obyvatelstva. Pomocí komparativní analýzy budu porovnávat jednotlivé kategorie států a zjišťovat rozdíly. Data budou získána z databáze UNDESA: *World Urbanization Prospects 2018* a *World Population Prospects 2019*.

Výzkumné otázky budou zodpovězeny sledováním průběhu chudoby obyvatel, podílem obyvatel žijících ve slumech, dostupností základních služeb a prostřednictvím vybraných indikátorů z prvního cíle. Chudoba bude sledována pomocí indikátorů: podíl obyvatel s denním příjmem pod 1,90 \$ a podíl obyvatel žijících pod hranicí národní chudoby. Dostupnost základních služeb bude sledována pomocí indikátorů: podíl obyvatel využívající alespoň základní hygienické služby a základní dostupnost pitné vody. Diference mezi jednotlivými kategoriemi států budu zjišťovat pomocí komparativní analýzy. Data budou získávaná z databáze World Bank: *World Development Indicators 2020*.

Data budou interpretována pomocí syntézy výsledků, ty budou mít grafickou nebo mapovou podobu. K interpretování výsledků budu používat zejména Microsoft Excel a ArcGIS.

3 Rozbor literatury

Základními kameny při definování pojmu urbanizace byly bezesporu publikace od autorů: Šindler (1999), Votrubec (1980) a Horská a kol (2002). Autoři zdůrazňovali rozdílné pohledy na pojem urbanizace. Zmínila bych konkrétně publikaci od Horská a kol. (2002), která mi pomohla rozšířit obzory o historii pojmu urbanizace, provází vývojem a nynějším definováním urbanizace. Publikace od autora Votrubec (1980) je jedna ze starších zdrojů mé bakalářské práce. Nepovažuji stáří publikace za omezující faktor, témata v publikaci probírané jsou stále aktuální. Dále bych zmínila publikaci od Toušek a kol. (2008), která mi byla velmi přínosná při vymezování základního pojmu městského sídla. Také publikace od Votrubce (1980) a Horské a kol. (2002) se zabývaly vymezením městského sídla a otázkou, co vlastně městské sídlo je. Možnosti kategorizování měst byly popsány ve zprávě UN-HABITAT (2006) a časopise *The Economist* (2015). Definicí posledního ze základních pojmů, aglomerace, se zabývali autoři Votrubec (1980) a Šindler (1999). Způsoby vymezení aglomerace podle různých ukazatelů byly popsány v publikacích od Blažka (1968) a Votrubce (1980).

Další část práce se zabývá typy urbanizačních procesů. Definování čtyř hlavních typů urbanizačních procesů jsem našla v knize od Votrubce (1980). Transformace vnitřní struktury jednotlivých měst a model stádií městského vývoje byly popsány v publikacích od Horská a kol. (2002) a Toušek a kol. (2008).

Poslední kapitoly mé teoretické práce mají teoretickou základnu postavenou spíše na cizojazyčných elektronických článcích. Urbanizačními procesy v rozvojových zemích se zabýval Cohen (2006) ve svém článku, klade důraz na trendy a problematiku urbanizace v rozvojových zemích. Velmi přínosné pro svoji práci považuji informace o kvalitě základních služeb v městských oblastech a další problémy a výzvy pro města rozvojových zemí. Články od autorů Boadi a kol. (2005), Cobbinah a kol. (2015) a Kessides (2006) byly nápomocné zejména v teoretické části urbanizační procesy v Africe. Boadi a kol. (2005) a Cobbinah a kol. (2015) do detailů seznamují s příčinami rychlé urbanizace v Africe. Ve článcích autoři zmiňují pozitivní a negativní důsledky urbanizace. Autoři Boadi a kol. (2005) se zabývají hygienickými zařízeními v Africe, například problematikou zásobování vodou a zacházení s odpady. Zmiňují také důležitá témata jako městská chudoba, problematiku slumů a zdravotní výzvy v Africe. V neposlední řadě bych zmínila zprávu UN-HABITAT (2014), ve které jsou obsáhle zmíněné problémy afrických měst a výzvy k budoucí udržitelnosti. Zpráva je tvořena

kapitolami, zabývajícími se jednotlivými regiony Afriky. Jedna ze zmíněných kapitol je zaměřená na východní Afriku.

Primárními zdroji dat práce byly databáze UNDESA (2018, 2019) a World Bank (2020).

4 Definice základních pojmů

4.1 Urbanizace

Urbanizace je velmi složitý a multidimenzionální pojem, mnoho autorů se shoduje svými definicemi, naopak najdeme zde i rozporuplné názory. Rozdíly také najdeme v pohledu, jak se jednotliví autoři na pojem urbanizace dívají. V minulosti, kdy se začal pojem urbanizace formovat, byl chápán spíše jako soustředění obyvatelstva do oblastí s městským charakterem. Dnes je pojem urbanizace chápán následovně „*Urbanizace je změnou systémovou, je to změna prostorové organizace společnosti, čili změna celé struktury osídlení*“ (Horská a kol. 2002, s. 14). Urbanizace není pouze zvyšování počtu obyvatel, ale především je to proces společenský, který mění životní styl. Šindler (1999, s. 5) uvádí definici: „*Urbanizace je společenský proces formování a rozvoje městského způsobu života, růst úlohy měst ve vývoji společnosti a pronikání městských prvků do prostoru celého osídlení naší Země*“. Obdobně to viděl Votrubec (1980, s. 171) „*Urbanizace je mnohostranný, sociálně ekonomický proces, těsně spojený s rozvojem výrobních sil a forem sociální interakce, proces, který se projevuje změnami v prostorovém uspořádání osídlení, v koncentraci obyvatelstva a hospodářských činností, v sociální organizaci a ve způsobu života jedince i společnosti*“. Urbanizaci lze současně chápat jako výsledek všestranného vývoje společnosti a zároveň jako předpoklad jejího dalšího vývoje. Cobbinah a kol. (2015) ve svém článku obecně shrnují, že urbanizace je popisována jako demografický, ekologický, socioekonomický a ekonomický fenomén, který způsobuje koncentraci obyvatelstva ve městech a má potenciál buď zpomalovat růst měst, nebo naopak podporovat rozvoj městských oblastí.

Pojem urbanizace lze také vysvětlit pomocí různých způsobů definic, John Friedmann (2002) říká, že jsou možné tři varianty definice pojmu urbanizace. První a nejpoužívanější je „*demographic definition*“, která říká, že urbanizace je proces, při kterém se obyvatelstvo koncentruje do oblastí městského typu, kde je hustota obyvatelstva vyšší než v oblastech, které je obklopují. Druhý význam urbanizace je ekonomický, kdy existují ekonomické aktivity typicky se vyskytující ve městech, jako je například výroba, obchody a služby. Poslední definice pojmu urbanizace je sociokulturní.

Horská a kol. (2002) zdůrazňují, že mnoho historiků, sociologů a geografů sdílí názor, že urbanizace je mnohostranný proces, který je potřeba zkoumat vždy z více stran naráz. Rozlišují urbanizaci ekonomickou, demografickou, prostorovou a sociální.

- Ekonomická urbanizace znamenala zvyšující se množství zaměstnaných osob mimo zemědělství.
- Z hlediska demografického byla urbanizace chápána jako proces stěhování z venkova do měst.
- Prostorová urbanizace se vyznačovala změnou hmotného a prostorového uspořádání sídel.
- Sociální urbanizace je chápána jako proces, při kterém si jednotlivci osvojují městský způsob života.

V sociologii se rozlišují dva společenské procesy urbanizace. První proces se zabývá zvyšováním relativního počtu obyvatel bydlících ve městech, který upozorňuje zejména na změnu v územním rozložení obyvatelstva. Druhý proces se věnuje zvyšování počtu lidí, kteří žijí městským životem a to nezávisle na tom zda bydlí či nebydlí ve městech (Musil 2018). Rozlišujeme urbanizaci přímou a nepřímou. Urbanizace přímá se projevuje koncentrací obyvatelstva do měst, naopak urbanizace nepřímá je typická změnou způsobu života ve městech, ale i na venkově (Votrubec 1980).

Obvykle je pojem urbanizace chápán z demografického pohledu, a to jako růst podílu městského obyvatelstva na úkor venkovského. Tento proces je nazýván mírou urbanizace, ta je vyjádřena podílem obyvatel žijících ve městech na celkovém počtu obyvatel území (Mendelova univerzita v Brně n.d.)

4.2 Městské sídlo

Totožně jako u pojmu urbanizace i definice městského sídla není snadná. Známe definice ekonomické, právní, sociologické, urbanistické, geografické a také statistické (Horská a kol. 2002). V geografické literatuře není určena ani definice, ani ustálené vymezení městského sídla. Votrubec (1980) rozlišuje dva významy pojmu města a to z pohledu geografického a sociologického. Oba zmíněné pohledy se vzájemně prolínají. Z geografického pojetí je město definováno jako součást zemského povrchu, je charakteristické svojí odlišností od venkovského okolí a svojí antropogenně podmíněnou strukturou. Oproti tomu ze sociologického pohledu je město seskupením lidí, kteří žijí odlišný život od života venkovského.

Absencí univerzální definice a vymezení městského sídla se zabývali Horská a kol. (2002), zmiňovali zejména problém měření stupně urbanizace, který se díky různým

vymezením městského sídla stává problematický. Město jako entitu můžeme definovat podle (Toušek a kol. 2008, str. 108):

- **Populační velikosti**, kde je stěžejní situací, že prahová hodnota populační velikosti není všude stejná.
- **Městských funkcí**, kde dominují nezemědělské aktivity. Zemědělské aktivity jsou primárně zastoupeny ve venkovských sídlech. Tato kritéria mohou být použita v kombinaci s ukazateli populační velikosti.
- **Urbanismus/městskost**, kde se venkovská a městská sídla od sebe odlišují životním stylem obyvatel. „Faktory populační velikosti, hustoty zalidnění a kvality prostředí vytvořily tzv. urbanitu jako jakýsi protiklad vůči venkovskému prostředí“ (Wirth 2010).

Městská sídla můžeme také definovat na základě administrativních nebo politických hranic nebo ekonomické funkce. OSN uvádí městská data, ta reflektují národní definice městského sídla, která nejsou zcela konzistentní. Sídla, která jsou někde označena jako městská, někde mohou být klasifikována jako venkovská. Nebezpečné je porovnávání velikostí různých měst proti sobě z důvodu, jak a kde jsou zakresleny administrativní hranice města (Cohen 2006).

Bez ohledu na použitou definici je běžné kategorizovat města podle počtu jejich obyvatel. UN-HABITAT (2006), přestože nepříliš komplexně, rozlišuje: metacities, megacities, intermediate cities a small cities. Pojmem **metacities** jsou myšlena obrovská města, jako je Tokio, která mají více než 20 mil. obyvatel. Taková města se rozrůstají a pohlcují venkovské oblasti i města a stanou se multi-jadernými jednotkami tvořící jeden celek. **Megacities** se charakterizují větším počtem obyvatel než 10 mil. Intermediate cities mají 1 až 5 mil. obyvatel a small cities mají méně než 500 000 obyvatel (UN-HABITAT 2006). Podle počtu obyvatel také města kategorizuje časopis The Economist (2015) na:

- Ostatní města (other urban) do 300 000 obyvatel
- Menší města (smallest cities) od 300 000 do 500 000 obyvatel
- Malá města (small cities) od 500 000 do 1 mil. obyvatel
- Střední města (medium cities) od 1 mil. do 5 mil. obyvatel
- Velká města (large cities) od 5 mil. do 10 mil. obyvatel
- Megaměsta (megacities) nad 10 mil. obyvatel

4.3 Aglomerace

Novodobé urbanizační procesy, na základě vysokého stupně urbanizace a industrializace, způsobily vznik městských seskupení, která leží blízko u sebe a jsou ekonomicky i funkčně provázané (Votrubec 1980).

Podle Šindlera (1999) je aglomerace brána jako seskupení měst a příměstských sídel, v níž má dominantní postavení hlavní větší město, tomu říkáme tzv. mateřské město, někdy také jádro. Je podmínkou, aby mateřské město mělo více než 100 000 obyvatel. V návaznosti na to můžeme hovořit o pařížské, pražské, moskevské nebo například bratislavské aglomeraci.

Aglomerace způsobuje postupné srůstání sídel ve svém okolí, vlivem atraktivity a aktivity hlavního sídla. Hranice jsou vymezeny přerušением souvislosti městské zástavby, snížením hustoty zalidnění, podílem nezemědělského obyvatelstva, změnou fyziognomie zástavby, poklesem hustoty zalidnění, poklesem podílu obyvatelstva dojíždějícího za prací do centra apod. (Heřmanová 2017). Vymezováním aglomerací se také zabývali zejména Blažek (1968) a Votrubec (1980). Vymezovali je pak podle různých ukazatelů, například podle souvislé zástavby, podle hustoty obyvatelstva, podílu zemědělského/nezemědělského obyvatelstva a podobně. Votrubec (1980) tvrdí, že je velmi obtížné oddělit samotné město od sféry vysoké hustoty osídlení, a z tohoto důvodu se dnes uvádějí dvě hodnoty počtu obyvatel velkých měst. Jedná se o počet obyvatel v celé velkoměstské aglomeraci a o počet obyvatel v administrativních hranicích.

V sídelní geografii pojem aglomerace chápeme jako seskupení měst v blízkosti jednoho většího střediska, které se nazývá hlavní sídlo. Hlavní sídlo má vliv na okolní seskupení měst. Seskupení měst využívá dopravních a infrastrukturálních výhod, které příznivě přispívají k rozvoji menších sídel. Okolní sídla mohou nabývat různých funkcí, například mohou být specializovanými průmyslovými středisky, která jsou hospodářsky spjata s hlavním sídlem. Mimo to, mohou mít i další neproduktivní funkce, a to například jako rekreační sídla, satelitní města nebo noclehárny, které jsou charakteristické dojížděním jejího obyvatelstva do hlavního sídla (Votrubec 1980).

5 Typy urbanizačních procesů

Známe čtyři hlavní typy urbanizačních procesů (Votrubec 1980, s. 190–191):

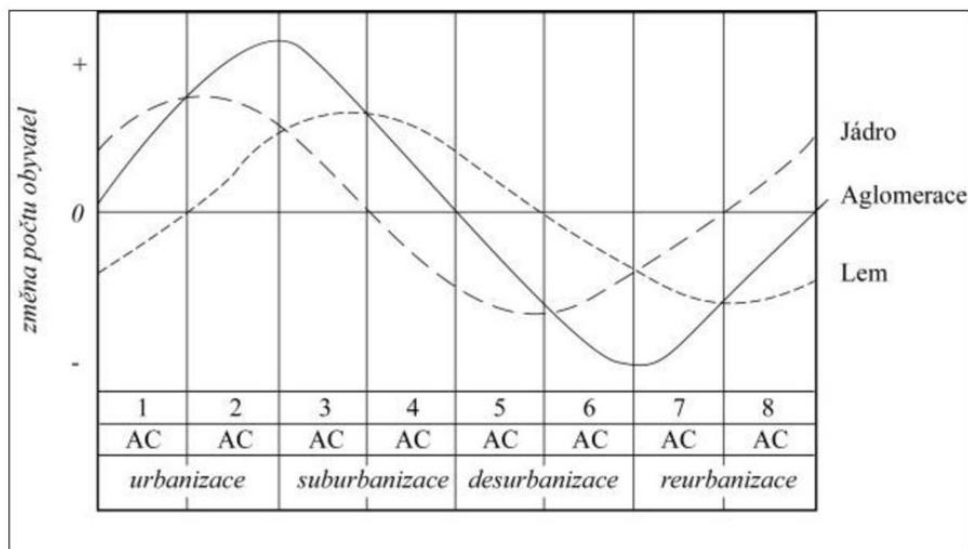
1. **Sovětský typ urbanizace** poznamenaný centralizovanou diktátorskou mocí a centrálně plánovaným hospodářstvím.
2. **Evropský typ urbanizace** typický pro demokratické vyspělé státy Evropy. Vyznačuje se relativně rovnoměrným rozložením sídel a v této době již nízkým přírůstkem městského obyvatelstva. Zásadou průmyslové revoluce je obyvatelstvo koncentrované do velkých průmyslových aglomerací.
3. **Koloniální typ urbanizace** je rozšířený v mimoevropských zemích, kde mělo evropské obyvatelstvo hospodářsky i politicky dominující vliv. U vybraných měst byl zaznamenán rychlý a chaotický růst. Urbanizační procesy zde probíhají od 19. století.
4. **Rozvojový typ urbanizace** nacházející se v dnešních rozvojových státech, proces urbanizace je zde nejvíce pocíťován. Typické je stěhování chudého venkovského obyvatelstva do města za prací a za lepším životem, prostřednictvím tohoto procesu města ohromně rychle rostou, ale životní podmínky se nezlepšují.

Jak zdůrazňují Horská a kol. (2002) urbanizace není pouze proces změny prostorové organizace společnosti, ale také transformace vnitřní struktury jednotlivých měst. Také geograf L. van den Berg zkoumal urbanizační stádia na úrovni městských regionů tvořených z jádra a nejbližších oblastí, někdy označovaných jako lem. Z dosavadní urbanizace lze rozlišit čtyři fáze viz obrázek 1 (Horská a kol. 2002), (van den Berg a kol. 1982):

1. V první fázi, nazývané **klasická urbanizace**, dochází ke koncentraci obyvatel i pracovních příležitostí přímo uvnitř města. Oblasti mimo město zůstávají venkovské. Fáze je způsobena přebytkem pracovní síly ve venkovských oblastech.
2. Druhá fáze, **suburbanizační**, probíhá snižováním počtu obyvatel v centrálních částech města. Obyvatelé se začínají koncentrovat v okrajových zónách města, často i v nejbližších oblastech za hranicemi města. Suburbanizační fáze je způsobena zejména v důsledku změn ve zdrojích energie a technologiích dopravy.
3. Třetí fází městského vývoje je **deurbanizace**, v jejím průběhu počet obyvatel ve městě stagnuje nebo se snižuje. Pokles počtu obyvatel neznamenává pouze jádrová oblast města, ale také příměstské oblasti.

4. Stádium **reurbanizace** je typické snahou o znovuoživení jádrového města a vyrovnání negativního populačního vývoje.

Obrázek 1: Model stádií městského vývoje



Zdroj: Toušek a kol. (2008, str. 112)

Mezi charakteristické znaky současné urbanizace řadíme následující novodobé urbanizační procesy (Šindler 1999):

- Proces **citizace**, jehož součástí je vylidňování centrálních částí měst. Tento proces je spojený s koncentrací terciálních aktivit v jádru města. Během dne se zde soustřeďuje množství obyvatel z důvodu nabídky služeb, naopak v noci je tato část města vylidněná.
- Proces **suburbanizace** je typický rychlým růstem příměstských zón, kdy počet obyvatel v příměstských zónách roste rychleji, než počet obyvatel samotného města.
- Proces **metropolizace** představuje nárůst obyvatel v metropolích, tedy ve městech s více než 100 000 obyvateli. Zvyšuje se podíl obyvatel žijících v metropolích vůči celkovému počtu obyvatel státu. Metropolizační procesy mění tradiční formu měst a městských areálů, zásluhou toho vniká nový řád vztahů ve městech a jejich zázemí (UN-HABITAT 2004).
- Proces **reurbanizace** lze chápat jako určitou modifikaci procesu suburbanizace. Proces je spojen s hospodářským rozvojem, kdy se venkovské obyvatelstvo transformovalo z primárního sektoru do sekundárního a terciálního, přičemž se toto obyvatelstvo nestěhuje do míst výkonu zaměstnání, ale setrvává v typicky venkovských sídlech. Můžeme sledovat přenos městských forem bydlení na venkov a zdokonalení dopravní dostupnosti.

6 Urbanizační procesy v rozvojových zemích

V úvodu práce je zmíněna odlišnost urbanizačních procesů v rozvojových zemích od těch v Evropě a Americe, zde se budeme snažit popsat problematiku do podrobnosti. Pojmem Afrika je zde chápána jako subsaharská i severní Afrika.

V úvodu je důležité zmínit, že urbanizace se v rozvojových zemích uskutečňuje za zcela odlišných historických podmínek oproti vyspělým státům. Většina rozvojových zemí byla silně ovlivněna evropskou expanzí. Pro příklad třeba zničení aztéckých a indických měst Španěly anebo založení většiny brazilských měst Portugalci. Afrika byla evropskou expanzí také silně poznamenána. Právě díky Angličanům, Francouzům a Portugalcům vzniklo mnoho významných afrických měst na pobřeží (Šindler 1999).

Urbanizace v rozvojových zemích probíhala se značným zpožděním oproti vyspělým státům. V rozvinutých zemích byla urbanizace podmíněna zejména průmyslovou revolucí a podněcována migrací město-venkov. Urbanizace v rozvojových zemích má zcela jiný scénář, dynamicky se začala zvyšovat bez strukturální změny primárního sektoru a bez potřeby nové pracovní síly v sekundárním sektoru ve městech. Tato města nebyla schopna nabídnout dostatečné množství pracovních příležitostí venkovským migrantům a využít jejich ekonomický potenciál. Nebyla schopná rozšířit ani upravit svoji infrastrukturu (Voigtländer a kol. 2008). Vývoj vyspělých zemí je úzce spjat s vývojem méně vyspělých zemí, jak řekl Šindler (1999, s. 24) „*Jestliže sociální a ekonomické formace třetího světa byly podmíněny expanzí kapitalismu, urbanistické formace byly ovlivněny podobným procesem*“. Tento názor vedl k termínu závislá urbanizace. První, kdo tento pojem použil, byl Castells (1979).

V rozvojových zemích najdeme obrovské rozdíly ve struktuře urbanizace, a ještě větší rozdíly najdeme v úrovni a rychlosti urbanizace v jednotlivých zemích i městech. Latinská Amerika je mnohem urbanizovanější než Afrika, úroveň urbanizace v Latinské Americe se vyrovnává vyspělým zemím jako je Severní Amerika a mnoha evropským zemím. Na druhé straně spektra se nachází Afrika, která je stále více venkovská nežli městská a je silně závislá na zemědělství. V případě Afriky můžeme mluvit i o rychlé současné a budoucí urbanizaci. Velmi znepokojivým trendem v rozvojových zemích je rychlý nárůst městského obyvatelstva ve velkých aglomeracích světa. Městský růst v rozvojových zemích je charakteristický fyzickým rozšiřováním metropolitních oblastí, tudíž dochází k expanzi i za administrativní hranice města. Zmiňované rozšíření se většinou týká nízko-příjmových obyvatel (Cohen 2006).

Rychlý populační růst, který byl v posledních letech zaznamenán, nemá v lidské historii obdoby. Na populačním boomeru se výrazně podílejí rozvojové země, kde byl zaznamenán rychlý pokles úmrtnosti. Nastal po první světové válce a stimuloval vysokou míru přirozeného přírůstku, která se začala vyrovnávat s vysokou mírou porodnosti až v 80. letech 20. století (UNFPA 2001). Co se týká očekávaného růstu měst, většina se uskuteční v rozvojových zemích. To přináší samozřejmě i nepříznivé dopady na hospodářský a politický vývoj rozvojových zemí. Nedávné studie potvrdily, že 60 % světové populace bude žít v městských oblastech do roku 2030 (Molla 2015). Ve většině rozvojových zemí žije převážná část jejího obyvatelstva v největším městě, které je v mnoha případech zároveň hlavním městem. To je velký rozdíl oproti státům vyspělým, kde mají města rozvinuté městské sítě. Koncentrace obyvatelstva v největším městě je častá například v Latinské Americe, kde je 13 zemí, ve kterých více než 20 procent populace žije v největším městě (Cohen 2006).

6.1 Problémy rozvojových měst

Každé město má relativně chudší a bohatší čtvrti, v rozvojových zemích můžou mít chudší čtvrti i horší dostupnost a výrazně nižší úroveň základních služeb. V důsledku toho je velké množství obyvatel vystaveno nebezpečí a závažným zdravotním problémům, spojeným zejména s nedostatečným přístupem k čisté pitné vodě, nevhodnému kanalizačnímu zařízení a nedostatečnou likvidací pevného odpadu. Zpráva OSN uvádí, že systém distribuce vody ve městech rozvojových zemích není dostačující, milion obyvatel žijících ve slumech pije zkaženou vodu. Údaje o zásobování vodou a kanalizaci jsou nedokonalé a skutečná situace je mnohdy horší, než naznačují mezinárodní statistiky (UN-HABITAT 2010). Města budou čelit značným výzvám v nadcházejících letech, zlepšení veřejné hygieny je jeden z hlavních úkolů, která města musí řešit. Neschopnost sbírat odpady je dalším velkým problémem. Rozvojová města jsou zaplavena vlastním odpadem, dokonce Africká města jsou nazývána jako „monstra“ ve spojitosti s nakládáním s odpady (Onibokun 1999). Ať mluvíme o vodovodní distribuční síti nebo o kanalizačním systému, je zřejmé, že k oběma vybavením mají lepší přístup čtvrti vyšší a střední třídy, nežli třídy chudší, nacházející se v neregulovaných čtvrtích na okraji města. Znečištění ovzduší můžeme zařadit mezi další nežádoucí efekty vzniklé urbanizací. Koncentrace oxidu uhelnatého a jiných nežádoucích částic ve vzduchu v rozvojových zemích často značně převyšují normy Světové zdravotnické organizace (Cohen 2006).

Rychlý nárůst obyvatel ve městech sebou přináší závažné problémy, na tomto dlouhém listu problémů významné místo zaujímá městská chudoba, ta se vyskytuje zejména u žen. Městská chudoba se zvyšuje v důsledku neschopnosti mnoha zemí, jejich vlád a místních orgánů reagovat na zvyšující se počet obyvatel a poskytnout jim požadovanou infrastrukturu, služby a pracovní příležitosti (Šindler 1999). Značná část obyvatelstva rozvojových zemí žije pod hranicí chudoby. Existují názory, že urbanizace obyvatelstva je vnímaná jako pozitivní síla ekonomického rozvoje, přítomné jsou také názory, že urbanizace s sebou přináší negativní faktory a to zejména městskou chudobu. Zatímco většinou panují výroky, že chudoba v rozvojových zemích je primárně venkovská, poslední roky však s sebou přinesly výraznou změnu. Věří se, že v této době je chudoba hlavně městským problémem (Ravallion a spol. 2015).

Viditelným znakem chudoby jsou slumy. Slumy jsou definovány na úrovni domácností jako skupinka jednotlivců, kteří sdílí jednu střechu v městské oblasti a chybí jim alespoň jedna z následujících podmínek (UN-HABITAT 2016): konstrukční odolnost bydlení, dostačující obytná plocha, přístup k základnímu hygienickému zařízení, ¹ „secure tenure“. Tyto faktory samozřejmě nelze snadno pozorovat a vyžadují znalost souvislostí. Většina obyvatel slumů se nachází právě v rozvojových zemích. Kdybychom měli zmínit region, ve kterém je problematika slumů nejvíce pocíťovaná, byla by to subsaharská Afrika.

Podle UN-HABITAT (2016) je potřeba městskou chudobu vnímat a pohlížet na ni z větší perspektivy. V takto širším kontextu udávají několik klíčových bodů charakterizujících městskou chudobu:

- nedostatečný a nestabilní příjem
- nevyhovující a nebezpečné bydlení
- nedostatečné poskytování základních služeb
- nedostatečná a nestabilní majetková základna
- nedostatečná veřejná infrastruktura
- nedokonalost zákonů, která může narušovat lidská práva
- neresponzivní politický systém a byrokracie, znehodnocení volebního hlasu

¹ Pojem „secure tenure“ znamená právní zabezpečení nájemce a pronajímatele (Shelter Legal 2020).

² Regionu Africký roh náleží státy: Džibutsko, Etiopie, Keňa, Somálsko a Uganda (ADRA 2014).

Skutečností je, že ne všichni obyvatelé slumů žijí pod hranicí chudoby. Nelze tedy s určitostí řadit všechny obyvatelé žijící ve slumech mezi chudé obyvatelstvo (Cohen 2006).

Existují dva zcela protichůdné názory na to, jak urbanizace působí na „zdraví společnosti“. Pojem zdraví společnosti zde neoznačuje pouze vitální stav obyvatelstva, ale označuje i dostatečné množství mladých a práce schopných lidí. První z nich zastává názor, že je urbanizace v zásadě dobrá pro zdraví společnosti, kvůli selektivní migraci mezi městem a venkovem. Díky zmíněné migraci se do města stěhují převážně mladí a kvalifikovaní lidé (Bähr 2004). Druhý názor s tímto výrokem nesouhlasí. Zásluhou dat, která jsou v současnosti k dispozici, bylo zjištěno, že existují velké rozdíly v životních podmínkách ve městech. Zejména zdraví společnosti ve slumech je velmi špatné, a někdy dokonce i horší, než ve venkovských oblastech. Co městům nemůžeme zapřít, jsou služby, které jsou lépe dosažitelné prostřednictvím jejich prostorové blízkosti (UNFPA 2007). Značná část městské populace v rozvojových zemích čelí nedostatku potravin, a s tím související podvýživou způsobenou vysokými cenami potravin ve městech a zároveň nemožností vypěstovat si potraviny vlastní (WORLDWATCH INSTITUTE 2007). Jak uvádí Fotso (2006), rozdíly v míře dětské podvýživy jsou větší mezi jednotlivými částmi města, nežli mezi městem a venkovem. Další zdravotní riziko představuje znečištění vzduchu uvnitř města. Situaci napomáhá fakt, že mnoho chudých rodin k vaření používá pevná paliva a současně nedisponují vhodným filtračním zařízením.

7 Urbanizační procesy v Africe

Počet obyvatel Afriky od druhé poloviny 20. století prudce roste. Rychlý nárůst obyvatel je vysvětlován zejména vysokým přirozeným přírůstkem, zlepšením sociálních podmínek a zdravotní péče. V některých zemích Afriky může být zvyšování počtu obyvatel způsobeno i ekonomickým rozvojem (Šindler 1999). Africké země jsou urbanizovány přibližně stejným tempem, jakého dosahovaly i ostatní regiony světa, včetně již rozvinutých zemí v době jejich urbanizace. Africká urbanizace se však odehrává v odlišných podmínkách a se závažnými omezeními, kterým jiné země nemusely čelit. Mezi zmíněná omezení patří: globální konkurence, limitovaná vnější migrace, úbytek produktivní pracovní síly a zdraví společnosti (Kessides 2006).

Většina africké populace žila ve venkovských oblastech až do konce šedesátých let. To se rychle mění s mírou městského růstu, který je dnes v Africe rychlejší než na jakémkoliv kontinentu světa. Pro představu, na začátku 20. století bylo 95 % afrického obyvatelstva venkovské. Afrika byla v 60. letech nejméně urbanizovaným kontinentem s městskou urbanizací pouze 18,8 % (Boadi a kol. 2005). V současnosti je situace odlišná. V roce 2018 míra urbanizace v Africe dosahovala odhadem 42,5 % (UNDESA 2018). Zmíněný rychlý proces urbanizace v Africe se stává překážkou rozvoje, vyvíjí se velký tlak na životní prostředí. Díky nedostatečné bytové, dopravní i technické infrastruktuře žije většina obyvatel v přeplněných obydlích, bez kanalizační infrastruktury, kde špína a nemoci představují vážné zdravotní hrozby (Boadi a kol. 2005).

7.1 Příčiny urbanizace v Africe

Nynější rychlá urbanizace v Africe je podmíněna především přirozeným přírůstkem obyvatel a migrací mezi venkovem a městem (Boadi a kol. 2005). Cobbinah a kol. (2015) ve svém článku zmiňují tři dominantní příčiny urbanizace: přirozený populační přírůstek, migraci venkov-město a také zdůrazňují reklasifikaci venkovských sídel. Zmíněné faktory se vzájemně nevylučují.

Přirozený populační růst je způsoben zejména zlepšením zdravotní péče a prevencí nemocí. Pokroky v lékařské zdravotní péči drasticky snížily výskyt infekčních nemocí malárie a tuberkulózy, které v minulosti byly hlavní příčinou úmrtí v Africe. Došlo také k výraznému snížení úmrtnosti kojenců. Klesající úmrtnost způsobená zlepšenou zdravotní péčí spolu s vysokou mírou porodnosti vyústila k populačnímu boomu. (Boadi a kol. 2005). Zmíněné faktory se běžně označují jako faktory ovlivňující

vysokou míru porodnosti a výsledný růst populace. Přirozený populační růst ve venkovských oblastech přináší svá negativa jako je zvýšený populační tlak na půdu a s tím spojené špatné využívání půdy a zhoršování životního prostředí. Tím se vytvářejí ideální podmínky pro zvyšující se počet městských migrantů (Cobbinah a kol. 2015). Jak vysvětluje Black (1994) ve své publikaci, mnoho venkovských migrantů hledá neexistující pracovní místa ve městech, nově příchozí venkovské obyvatelstvo se přistěhuje do chudinských čtvrtí a slumů a má tendenci si stále udržovat vysokou porodnost, právě tento proces významně urychluje růst městské populace.

Urbanisté stále častěji zdůrazňují úlohu migrace mezi městem a venkovem v procesu urbanizace a její postavení v africkém rozvoji měst (Redman a Jones 2005). Naopak Kessides (2006) ve svém článku zmiňuje, že migrace z venkovských oblastí není primárním vysvětlením růstu měst. V současné době se odhaduje, že migrace mezi venkovem a městem roste a tvoří kolem 40-50 % celkové městské populace. Díky rostoucímu vědeckému výzkumu migrace mezi městem a venkovem byly identifikovány pull a push faktory způsobující venkovsko-městskou migraci (Redman a Jones 2005). Mezi pull faktory patří lepší životní podmínky, ekonomické příležitosti a kvalitnější přístup k základním sociálním službám v městských oblastech. Mezi pull faktory se také řadí nerovnoměrný územní rozvoj venkovských a městských oblastí. Mnoho vědců tvrdí, že Afrika rychle urbanizuje hlavně díky push faktorům. Mezi push faktory patří neziskové zemědělství, omezené možnosti obživy a špatná dostupnost základních služeb ve venkovských oblastech Afriky (Cobbinah a kol. 2015). Kessides (2006) zdůrazňuje, že důkazy, které jsou sice z části neoficiální, říkají, že nelze vnímat pouze tradiční pohled na jednosměrné pohyby z venkovských oblastí do městských oblastí. Je potřeba spíše vnímat důležitější pravidelně se opakující a sezónní migraci. Dalšími a velmi podstatnými push faktory jsou přírodní extrémny a konflikty. Například Clapham (2006) je názoru, že politické a ekologické krize, jako je sucho a občanské války významně přispívají k migraci mezi městem a venkovem.

7.2 Pozitivní urbanizační procesy v Africe

Urbanizace v Afrických zemích je brána jako potenciální hnací síla hospodářského rozvoje, lidského blahobytu, industrializace a obecně tvorby měst, které slouží jako motory růstu (Kessides 20F07). Nedávné studie svědčí, že významná města Afriky, ve kterých je zaznamenána nejvyšší úroveň urbanizace, jsou charakteristická podporou růstu pracovních míst a životní úrovně (Turik a McGranahan 2013). Proces

urbanizace je spojován s rozvojem podnikatelských dovedností, odborných znalostí, finančním know-how a se specializovaným výzkumem v městských oblastech podněcující rozvoj nových inovací a technologií (Kessides 2007). Jak uvádí UNICEF/WHO (2015) městské obyvatelstvo v Africe má relativně vyšší úroveň dostupnosti základních služeb, jako jsou základní hygienické zařízení a dostupnost pitné vody, ve srovnání s obyvateli venkovských oblastí. Dostupnost základních služeb ve venkovských oblastech rychle roste na rozdíl od městských oblastí, tam stagnuje. Mezera mezi přístupem k vodovodní síti a hygienickým zařízením v městských a venkovských oblastech je stále značná.

Obecně můžeme říci, že urbanizace v Africe přináší modernizaci a změnu v životním stylu, chování, normách a vztazích. Díky urbanizaci dochází k ústupu zastaralých sociokulturních praktik, které jsou naprosto běžné v mnoha venkovských oblastech afrických zemí. Taková urbanizace, která by podpořila rozvoj technické i sociální infrastruktury, pracovního kapitálu, finančních systémů, technických služeb a responzivní veřejné správy, by mohla znamenat potenciál rozvoje Afriky. Zmíněná urbanizace však je pouze příslib budoucnosti, je k dispozici mnoho důkazů, které naopak dokazují, že urbanizace způsobila více škody než užitku (Cobbinah a spol. 2015).

7.3 Negativní urbanizační procesy v Africe

Proces urbanizace doprovázený industrializací, hospodářským rozvojem a zvýšenou životní úrovní, takový scénář probíhal v rozvinutých zemích, tato situace bohužel pro Africké země neplatí (Boadi a spol. 2005). Urbanizace v Africe nedospěla smysluplnému rozvoji a obyvatelé měst jsou postiženi chudobou a nemocemi. Negativní vývoj urbanizace je charakteristický dvěma zásadními následky: neudržitelným rozvojem půd a chudobou ve městech (Cobbinah a spol. 2015).

Aby Africká města naplnila svůj rozvojový potenciál, musí se vyvarovat zranitelnostem spojeným s urbanizací. Zranitelnosti můžeme rozdělit na environmentální rizika, která souvisejí se vztahem člověka k životnímu prostředí a sociální rizika, spojená s interakcemi mezi lidmi. V současné době africká města neplní svůj rozvojový potenciál, což je viditelné na zvyšující se zátěži životního prostředí a sociálních konfliktech v městských oblastech (UN-HABITAT 2014)

Africká urbanizace se vyznačuje rychlým a nekontrolovatelným rozrůstáním měst, která často pohlcují periferní městské oblasti a přeměňují zejména zemědělskou

půdu na městskou (Cobbinah a spol. 2015). Jak zmiňují autoři Angel a kol. (2005), téměř všechny městské oblasti se rozšiřují dvakrát rychleji, než se zvyšuje počet jejich obyvatel, existuje tedy riziko, že některá města nebudou schopná pohltit budoucí městskou populaci a poskytovat odpovídající sociální služby a infrastrukturu. Zmíněný růst měst vede ke zvýšené spotřebě zdrojů a rostou požadavky na uspokojování potřeb městského obyvatelstva, což způsobuje vznik velkého množství odpadu ve městech. V mnoha Afrických městech je stav kanalizace a způsob nakládání s odpady žalostné, odhaduje se, že 20-80 % pevného odpadu v afrických městech je ukládáno na nelegálních skládkách. Špatné nakládání s odpady představuje extrémní nebezpečí pro zdraví obyvatel a kvalitu vody. Kanalizace představuje v afrických městech hlavní ekologickou a zdravotní hrozbu, mnoho afrických měst buď postrádá kanalizaci úplně, nebo je nahrazena neefektivním systémem, který je dostupný jenom pro část městského obyvatelstva. (Boadi a kol. 2005). Téměř polovina lidí, kteří pijí vodu z nechráněných zdrojů, žije v subsaharské Africe (UNICEF/WHO 2017). Obecně můžeme říci, že městské prostředí v Africe je charakteristické fragmentací, znečištěním a snižováním biodiverzity v krajině (Cobbinah a kol. 2015).

Chudoba, problém se zajišťováním potravin a podvýživa v Africe byla až donedávna považována za převážně venkovský problém, rychlá urbanizace však vedla k nepříznivé chudobě a závažným dopadům (Boadi a kol. 2005). Globálně je Afrika jediným regionem, kde chudoba postupem času roste. Chudoba je zde definována jako počet obyvatel s denním příjmem pod 1,25 \$. V posledních letech měla většina Afrických zemí významný podíl městského obyvatelstva žijícího v extrémní chudobě. Pro obyvatele žijící v městské chudobě je typická: nezaměstnanost, zranitelnost a nejistota, nedostatečný přístup k vodě a základním službám a neformální ekonomické aktivity. Nezaměstnanost v Afrických městech je důsledkem rychlé urbanizace, která způsobila nadměrnou nabídku práce vzhledem k omezené poptávce. Problémem zůstává zmíněná neformální ekonomika, ta zahrnuje drobné obchodování, dopravu a různé řemeslnické výrobky, představuje v Africe přibližně 78 % zaměstnanosti. Obdobně i trestná činnost a násilí se výrazně zvyšují s urbanizací napříč africkými městy (Cobbinah a kol. 2015).

Dynamická urbanizace v Africe způsobila propast mezi dodávkou a požadovaným množstvím pitné vody. Výsledkem toho je, že zásobování podléhá jen zlomek městské

populace (UNICEF/WHO 2015). Nedostatek vody a sucho postihuje miliony lidí v Africe, více než 13 milionů náleží státům Afrického rohu ²(UN-HABITAT 2014).

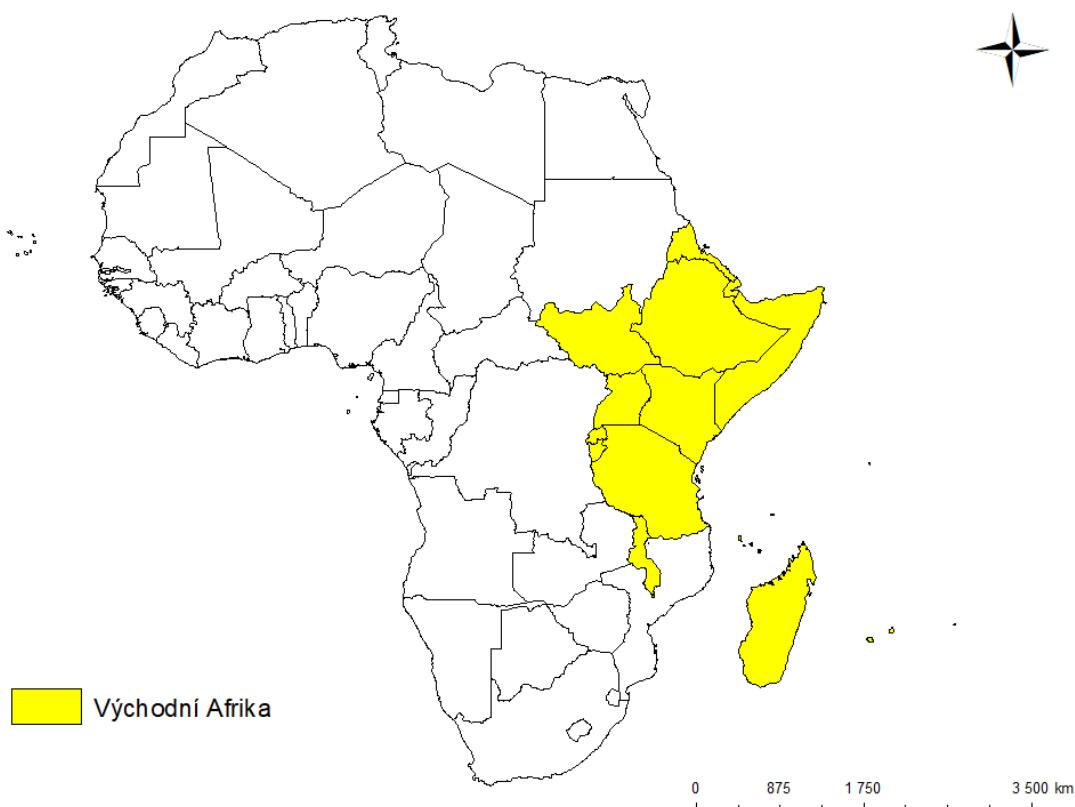
S chudobou také souvisí meziměstská nerovnost, která má spojitost s přístupem k základním sociálním a zdravotním službám. Nedávné studie však naznačují pokrok v dostupnosti zmíněných služeb. Městská nerovnost je zvláště patrná u skupin s vysokými příjmy vůči skupinám s příjmy nižšími. Horší přístup k základním hygienickým službám ve slumech zapříčiňuje vyšší riziko nemocí. Nespravedlivá dostupnost zdrojů a služeb v Africe představuje jeden z nejzávažnějších problémů (UN-HABITAT 2014).

² Regionu Africký roh náleží státy: Džibutsko, Etiopie, Keňa, Somálsko a Uganda (ADRA 2014).

8 Východní Afrika

Oblastí mého zájmu je Východní Afrika, která je v geografii variabilně definována. Autoři Szántó a kol. (2012) určili východní Afriku jako region zahrnující státy Keňa, Tanzanie, Uganda, Rwanda a Burundi. Zpráva od organizace FAO (2018) vyjadřuje východní Afriku tvořenou státy Jižní Súdán, Etiopie, Džibuti, Somálsko, Keňa, Uganda, Rwanda a Burundi. Dle zprávy UN-HABITAT (2014) náleží východní Africe 17 států: Burundi, Komory, Džibutsko, Eritrea, Etiopie, Keňa, Madagaskar, Malawi, Mauritius, Mayotte (Fr.), Réunion (Fr.), Rwanda, Seychely, Somálsko, jižní Súdán, Tanzanie a Uganda. Autor publikace Skokan (2007) vymezuje východní Afriku skládající se ze států Eritrea, Etiopie, Džibuti, Somálsko, Keňa, Uganda, Tanzanie, Rwanda, Burundi, Zambie a Malawi. Práce vymezuje východní Afriku podle zprávy UN-HABITAT (2014), která zahrnuje 17 států (obrázek 2). Vymezení zahrnuje i závislá území Mayotte a Réunion, ty jakožto francouzský zámořský department (Vie-publique 2018), práce nezahrnuje do hodnocení států východní Afriky, protože to nejsou klasické africké státy a mohly by zkreslovat následné výsledky. Co se týče dat, ty jsou stěžejní bod práce. Problematikou je neexistence dat pro některé roky. Ve východní Africe se nachází státy, např. Eritrea a Jižní Súdán, které získaly nezávislost až po roce 1960. Roky, pro které data nejsou k dispozici, jsou databází UNDESA (2018, 2019) doplněny odhady.

Obrázek 2: Poloha východoafrických států na mapě Afriky



Zdroj: vlastní zpracování s vyžitím ArcGIS, 2020

Tabulka 1: Počet obyvatel ve státech východní Afriky v letech 1960-2020 a rozdělení na vnitrozemské, přímořské a ostrovní státy (zaokrouhлено na tis.)

| | 1960 | 1970 | 1980 | 1990 | 2000 | 2010 | 2020 * |
|-----------------|--------|--------|---------|---------|---------|---------|---------|
| Burundi | 2 798 | 3 479 | 4 157 | 5 439 | 6 379 | 8 676 | 11 891 |
| Komory | 191 | 230 | 308 | 412 | 542 | 690 | 870 |
| Džibutí | 84 | 160 | 359 | 590 | 718 | 840 | 988 |
| Eritrea | 1 008 | 1 311 | 1 733 | 2 259 | 2 292 | 3 170 | 3 546 |
| Etiopie | 22 151 | 28 415 | 35 142 | 47 888 | 66 225 | 87 640 | 114 964 |
| Keňa | 8 120 | 11 301 | 16 417 | 23 725 | 31 965 | 42 031 | 53 771 |
| Madagaskar | 5 099 | 6 576 | 8 717 | 11 599 | 15 767 | 21 152 | 27 691 |
| Malawi | 3 660 | 4 704 | 6 250 | 9 404 | 11 149 | 14 540 | 19 130 |
| Mauritius | 660 | 826 | 966 | 1 056 | 1 185 | 1 248 | 1 272 |
| Rwanda | 2 936 | 3 757 | 5 153 | 7 289 | 7 934 | 10 039 | 12 952 |
| Seychely | 42 | 52 | 66 | 71 | 81 | 91 | 98 |
| Somálsko | 2 756 | 3 445 | 6 281 | 7 225 | 8 872 | 12 044 | 15 893 |
| Jižní Súdán | 2 843 | 3 494 | 4 503 | 5 493 | 6 199 | 9 508 | 11 194 |
| Uganda | 6 767 | 9 406 | 12 442 | 17 354 | 23 650 | 32 428 | 45 741 |
| Tanzanie | 10 052 | 13 535 | 18 538 | 25 204 | 33 499 | 44 347 | 59 734 |
| východní Afrika | 69 526 | 91 191 | 121 598 | 165 712 | 217 344 | 289 483 | 380 903 |

Legenda

| | |
|--|--------------------|
| | vnitrozemské státy |
| | přímořské státy |
| | ostrovní státy |

*projekce

Zdroj: vlastní zpracování, 2020, UNDESA (2019)

Ve východní Africe se nachází šest vnitrozemských, pět přímořských a čtyři ostrovní státy viz tabulka 1 příloha A. Nejnížší počet obyvatel v rámci vnitrozemských států má v nedávné době vzniklý Jižní Súdán³. Naopak stát s nejvyšším počtem obyvatel v rámci vnitrozemských států je Etiopie, která je i státem s nejvyšším počtem obyvatel ve východoafrickém regionu. V roce 2020 stojí Etiopie na prahu 115 mil. obyvatel. Populačně nejmenším ostrovním státem i státem obecně jsou Seychely s 98 tis. obyvateli. Populačně absolutně největším ostrovním státem je Madagaskar se skoro 28 mil. obyvateli. Co se týče přímořských států, populačně největším státem je Tanzanie, naopak nejmenším je Džibuti. Rychlý populační boom je znatelný hlavně u Etiopie, kdy v roce 1960 měla 22 151 tis. obyvatel a o šedesát let později v roce 2020 již skoro 115 mil. obyvatel. V letech 1960 až 2020 se počet obyvatel ve východní Africe zvýšil více než 5x z 69,5 na 380,9 mil. Počet obyvatel je soustředěn zejména do 4 zemí: Etiopie (30,2 %), Keni (14,1 %), Ugandy (12 %) a Tanzanie (15,7 %).

8.1 Vývoj urbanizace

Východní Afrika patří mezi nejméně urbanizované regiony světa. Východoafrická města se vyznačují vysokou mírou slumů a neformální ekonomikou. Vnitřní konflikty zdevastovaly ústřední vlády a státy jako je Somálsko. Města východní Afriky se rychle rozrůstají, většina růstu probíhá ve slumech. Tento růst se odráží neuspokojenou poptávkou po půdě a bydlení a také zvyšuje poptávku po službách a zdrojích. Zlepšení hygienických zařízení je jednou z klíčových výzev východoafrických měst. Ačkoliv se přístup k pitné vodě zlepšil, a s ním i základní hygienické služby, úroveň poskytování služeb zůstává obecně nízká (UN-HABITAT 2014).

Tabulka 2: Urbanizace ve východní Africe v letech 1960-2020

| populace | 1960 | 1970 | 1980 | 1990 | 2000 | 2010 | 2020* |
|----------|------|------|------|------|------|------|-------|
|----------|------|------|------|------|------|------|-------|

³ Jižní Súdán se stal oficiálně nezávislým v roce 2011 (Česká televize 2011).

| | | | | | | | |
|----------------|--------|--------|---------|---------|---------|---------|---------|
| celková (*000) | 69 166 | 90 692 | 121 033 | 165 006 | 217 344 | 288 443 | 379 735 |
| městská (*000) | 4 868 | 8 562 | 15 683 | 25 893 | 41 159 | 65 747 | 105 487 |
| městská (%) | 7,04 | 9,44 | 12,96 | 15,69 | 18,94 | 22,79 | 27,78 |
| venkovská (%) | 92,96 | 90,56 | 87,04 | 84,31 | 81,06 | 77,21 | 72,22 |

*projekce

Zdroj: vlastní zpracování, 2020, UNDESA (2018)

Za poslední půl století v letech 1960-2010 se ve východní Africe počet městského obyvatelstva zvýšil o více než 60 mil. obyvatel, viz tabulka 2. V roce 2020 přes 40 % obyvatel Afriky žilo ve městech (UNDESA 2018), zatímco ve východní Africe pouze necelých 30 %, tento fakt dělá z východní Afriky nejméně urbanizovaný region Afriky. V desetiletí 2010-2020 se předpokládá, že počet obyvatel vzroste o necelých 40 mil. To jsou velmi znepokojivá čísla vzhledem k tomu, že již významná část městského obyvatelstva východní Afriky je nezaměstnaná a žije ve slumech. Přestože východní Afrika zůstává převážně i v roce 2020 venkovská, jednotlivé země budou čelit velkému nárůstu městského obyvatelstva. Města východní Afriky zároveň čelí problému nedostatku dostupnosti bydlení a služeb, který s největší pravděpodobností budou řešit i v budoucnu (UN-HABITAT 2014).

8.2 Města východní Afriky

Tato kapitola se bude zabývat největšími městy východní Afriky, která v roce 2010 měla více než půl mil. obyvatel. Dle kritéria bylo vybráno 13 měst. U těchto měst budeme sledovat vývoj v letech 1960-2020. Města budou také kategorizována dle časopisu The Economist (2015) na:

- Ostatní města do 300 000 obyvatel
- Menší města od 300 000 do 500 000 obyvatel
- Malá města od 500 000 do 1 mil. obyvatel
- Střední města od 1 mil. do 5 mil. obyvatel
- Velká města od 5 mil. do 10 mil. obyvatel
- Megaměsta nad 10 mil. obyvatel

Tabulka 3: Počet vybraných měst v jednotlivých kategoriích ve východní Africe v letech 1960-2020

| kategorie | 1960 | 1970 | 1980 | 1990 | 2000 | 2010 | 2020* |
|---------------|------|------|------|------|------|------|-------|
| ostatní města | 12 | 8 | 6 | 4 | 0 | 0 | 0 |
| menší města | 0 | 3 | 2 | 3 | 4 | 0 | 0 |

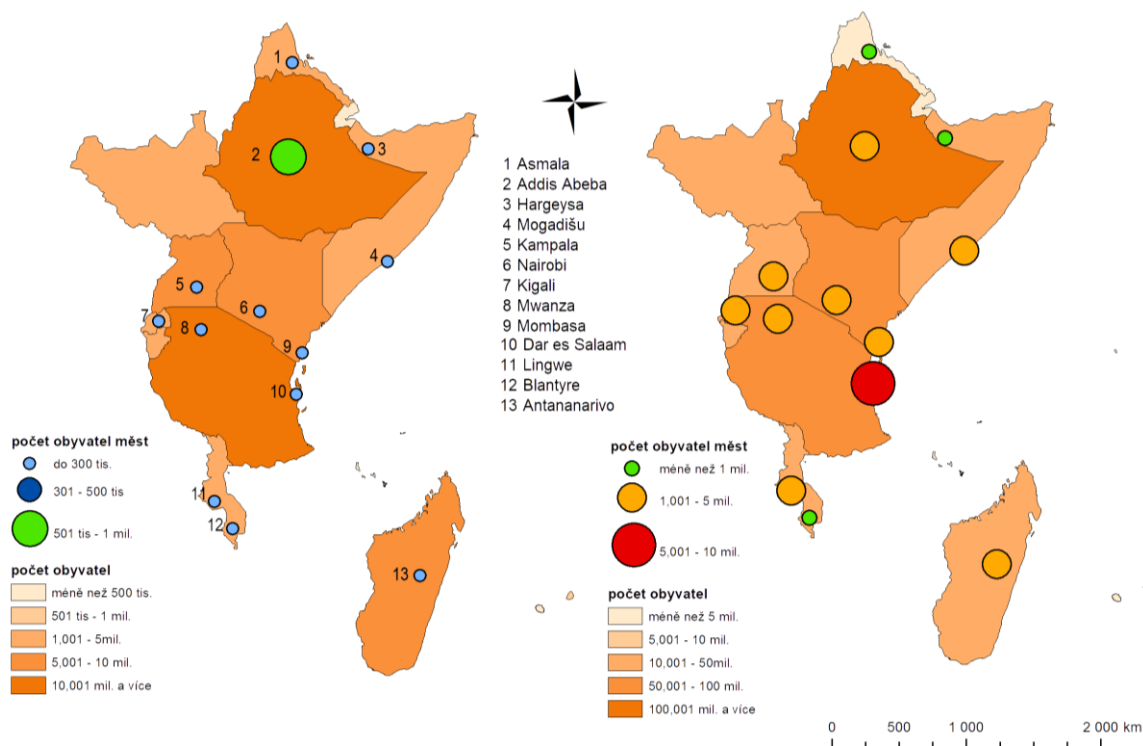
| | | | | | | | |
|---------------|---|---|---|---|---|---|---|
| malá města | 1 | 2 | 4 | 2 | 3 | 7 | 3 |
| střední města | 0 | 0 | 1 | 4 | 6 | 6 | 9 |
| velká města | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 1 |
| megaměsta | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |

*projekce

Zdroj: vlastní zpracování, 2020, UNDESA (2018)

Největším městem východní Afriky je Dar es Salaam (příloha B), který v roce 2020 jako jediný spadá do kategorie „velká města“. Mezi prvním a druhým největším městem je významný populační rozdíl téměř 2 mil. obyvatel. Druhým největším městem je Addis Abeba. Až do roku 2010 se na druhé příčce drželo město Nairobi, v současnosti je třetím největším městem východní Afriky. Města Asmara, Blantyre a Hargeysa nepřekonalala za rok 2020 hranici 1 mil. obyvatel a řadí se do kategorie „malá města“. Ostatní, až na zmiňovaný Dar es Salaam, patří za rok 2020 do kategorie „střední města“. V tabulce 3 je viditelný růst a změna počtu měst v jednotlivých kategoriích. Trend růstu je znatelný u všech vybraných měst, největším „skokanem“ je město Dar es Salaam, ve kterém je viditelný největší nárůst obyvatel. Dvanáct ze třinácti vybraných měst východní Afriky se v roce 1960 nacházelo v kategorii „ostatní města“. Nejmenším městem v roce 1960 bylo Lilongwe (11 tis. obyvatel). V roce 2020 nejvíce zastoupenou kategorií byla „střední města“ (9 měst). Až doposud se ve východní Africe nenachází megaměsto, jestli bude i do budoucna pokračovat trend rychlého růstu měst, je to jen otázka času, kdy východní Afrika bude mít své první megaměsto. Dle UNDESA (2018) by zlomovým měl být rok 2030, kdy město Dar es Salaam přesáhne hranici 10 mil. obyvatel a stane se prvním megaměstem východní Afriky.

Obrázek 3: Porovnání počtu obyvatel ve východoafrických státech a počtu obyvatel ve vybraných městech za rok 1960 a 2020



Zdroj: vlastní zpracování s využitím ArcGIS, 2020, UNDESA (2019)

Proměna měst východní Afriky je výjimečná, za 60 let ve vybraných městech přibýlo více než 30 mil. obyvatel. V roce 1960 době jedno město mělo více než 500 tis. obyvatel (Addis Abeba), ostatní města spadala do kategorie „ostatní města“ (obrázek 3). Dopady rychlého růstu měst zahrnují akutní nedostatek bydlení, dopravní zácpy, znečištění a nekontrolovatelné rozrůstání příměstských oblastí (UN-HABITAT 2014).

8.3 Kategorizace států východní Afriky

Následující část práce se zaměřuje na vývoj urbanizace vnitrozemských, přímořských a ostrovních států, ten je sledovaný pomocí grafu a dvou tabulek. Graf znázorňuje míru urbanizace⁴ ve státech východní Afriky v letech 1960-2020 z celkového počtu obyvatel. Druhá tabulka reflektuje celkový nárůst městského obyvatelstva ve východoafrických státech v dekáдах v letech 1960-2020. Poslední z tabulek zobrazuje průměrnou roční míru změny městského obyvatelstva východoafrických států v pětiletích v letech 1960-2020. Ve třetí tabulce jsou u každého státu označené dva urbanizační vrcholy. Urbanizačními vrcholy jsou myšlené dvě nejvyšší hodnoty průměrné roční míry změny městského obyvatelstva. Tyto dva vrcholy

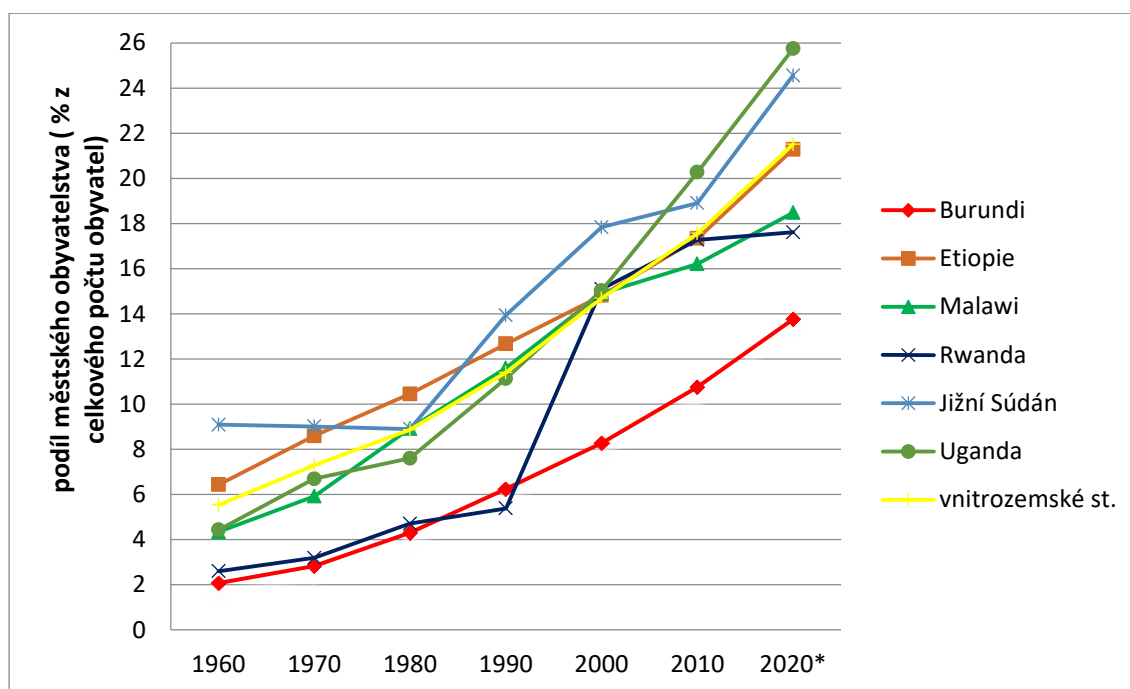
⁴ Míra urbanizace je podíl městského obyvatelstva na celkového počtu obyvatel (Mendelova univerzita v Brně n.d.)

jsou pojmenované jako primární urbanizační vrchol a sekundární urbanizační vrchol⁵. Vrcholy byly určeny kvůli lepší přehlednosti tabulky, aby byly na první pohled viditelné dvě pětiletí, ve kterých průměrná roční míra změny městského obyvatelstva byla nejvyšší.

8.3.1 Vnitrozemské státy

Vnitrozemskými státy se myslí státy: Burundi, Etiopie, Malawi, Rwanda, Jižní Súdán a Uganda.

Obrázek 4: Míra urbanizace ve vnitrozemských státech východní Afriky v letech 1960-2020 (% z celkového počtu obyvatel)



Zdroj: vlastní zpracování, 2020, UNDESA (2018)

Jak je viditelné na obrázku 4 tři z vnitrozemských států, Burundi, Malawi a Rwanda, v roce 2020 zůstávají pod hranicí 20 % městské populace. Ve všech státech se míra urbanizace během let 1960-2020 zvyšuje. Skokově se hodnota zvýšila v letech 1990-2000 ve státě Rwanda. Burundi s 13,76 % městského obyvatelstva zůstává nejméně urbanizovaným státem této skupiny, následuje Rwanda (17,61 %) a Malawi (18,48 %). Nejvíce urbanizovaný vnitrozemský stát je Uganda (25,74 %). Burundi a Malawi jsou nejméně urbanizované státy této skupiny. Burundi je zároveň i stát

⁵ Přeložené z angličtiny, původní názvy: „Primary urbanization rate peak“, „Secondary urbanization rate peak“ (UN-HABITAT 2014).

s nejnižším procentním nárůstem městského obyvatelstva, od roku 1960 do roku 2020 se podíl městského obyvatelstva změnil pouze o necelých 12 p. b. (procentní bod). Podíl městského obyvatelstva ve vnitrozemských státech východní Afriky je velmi nízký, do roku 2010 byl pod hranicí 20 %. Růst podílu městského obyvatelstva v letech 1960-2020 je viditelný hlavně ve státě Uganda. Podíl městského obyvatelstva se zde zvýšil o 17,08 p. b.

Tabulka 4: Celkový nárůst městského obyvatelstva ve východoafrických vnitrozemských státech v dekadách v letech 1960-2020 (v tis. obyvatel)

| | 1960-70 | 1970-80 | 1980-90 | 1990-00 | 2000-10 | 2010-20 |
|--------------------|---------|---------|---------|---------|---------|---------|
| Burundi | 40 | 80 | 161 | 188 | 405 | 704 |
| Etiopie | 1 015 | 1 231 | 2 398 | 3 738 | 5 382 | 9 274 |
| Malawi | 120 | 279 | 533 | 571 | 696 | 1 177 |
| Rwanda | 44 | 123 | 149 | 806 | 537 | 546 |
| Jižní Súdán | 56 | 86 | 365 | 340 | 692 | 951 |
| Uganda | 330 | 316 | 986 | 1 623 | 3 019 | 5 201 |
| vnitrozemské státy | 1 605 | 2 115 | 4 592 | 7 266 | 10 731 | 17 854 |

Zdroj: vlastní zpracování, 2020, UNDESA (2018)

Tabulka 4 ukazuje nárůst městského obyvatelstva v průběhu desetiletí, tabulka odhaluje dobu, ve které se městské obyvatelstvo zvýšilo nejvíce. Téměř u všech států to bylo desetiletí 2010-2020. Výjimku tvoří pouze stát Rwanda, ve kterém městské obyvatelstvo rostlo nejvíce v desetiletí 1990-2000. Největší nárůst byl zaznamenán v Etiopii, kdy v letech 2010-2020 městské obyvatelstvo vzrostlo o více než 9 mil. Etiopie musela pojmout za roky 1960-2020 celkově 23 mil. městského obyvatelstva. Celkově největší nárůst městského obyvatelstva ve vnitrozemských státech byl v desetiletí 2010-2020 necelých 18 mil. městského obyvatelstva, na tom se podílela z 51,9 % Etiopie a 29,1 % Uganda.

Tabulka 5: Průměrná roční míra změny městského obyvatelstva východoafrických vnitrozemských států v pětiletích v letech 1960-2020 (%)

| | Burundi | Etiopie | Malawi | Rwanda | Jižní Súdán | Uganda |
|---------|---------|---------|--------|--------|-------------|--------|
| 1960-65 | 3,98 | 5,73 | 4,53 | 4,01 | 1,85 | 7,74 |
| 1965-70 | 6,62 | 5,03 | 6,71 | 5,05 | 2,09 | 7,09 |
| 1970-75 | 5,49 | 4,66 | 7,48 | 7,47 | 2,30 | 3,83 |
| 1975-80 | 6,45 | 3,51 | 6,40 | 6,62 | 2,53 | 4,31 |
| 1980-85 | 6,36 | 4,83 | 5,46 | 4,86 | 5,83 | 6,98 |
| 1985-90 | 6,49 | 5,23 | 7,96 | 4,72 | 7,12 | 7,31 |
| 1990-95 | 4,72 | 5,34 | 3,72 | 7,95 | 2,47 | 6,25 |
| 1995-00 | 4,10 | 4,26 | 4,70 | 14,40 | 4,88 | 5,95 |

| | | | | | | |
|---------|------|------|------|------|------|------|
| 2000-05 | 5,53 | 4,11 | 3,33 | 4,77 | 4,59 | 6,18 |
| 2005-10 | 5,86 | 4,64 | 3,66 | 2,64 | 5,13 | 6,12 |
| 2010-15 | 5,56 | 4,90 | 3,91 | 2,61 | 4,40 | 5,96 |
| 2015-20 | 5,68 | 4,63 | 4,19 | 2,86 | 4,10 | 5,70 |

| | |
|--|------------------------------|
| | vrchol primární urbanizace |
| | vrchol sekundární urbanizace |

Zdroj: vlastní zpracování, 2020, UNDESA (2018)

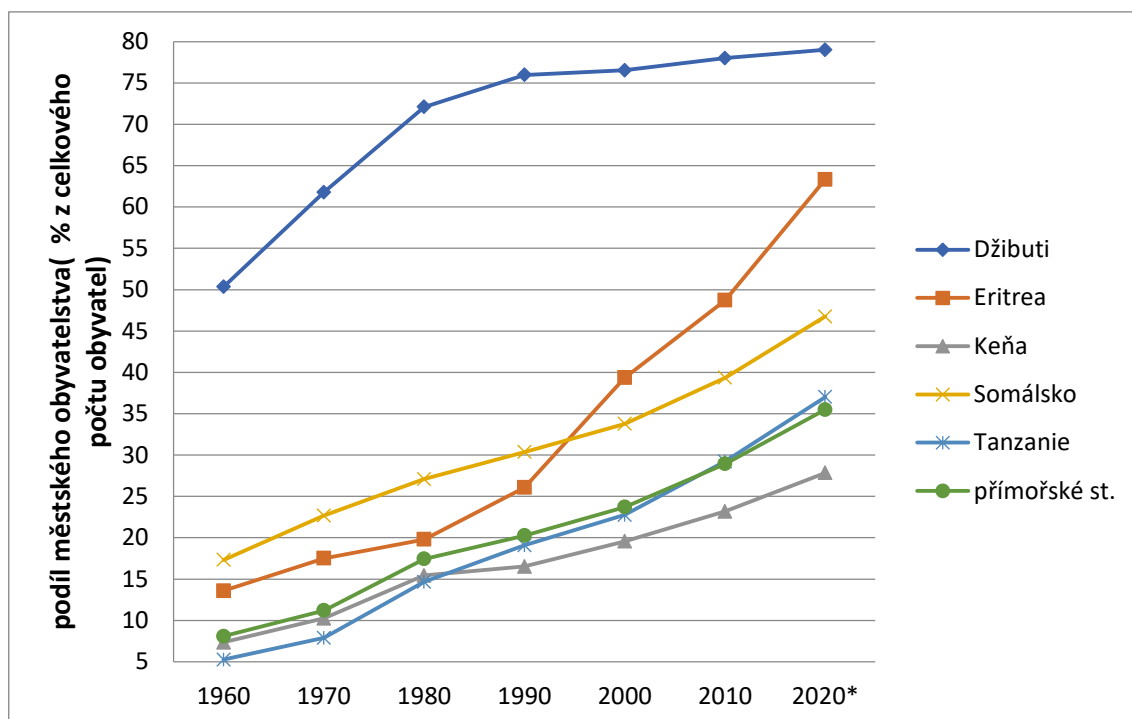
Tabulka 5 ukazuje zajímavé rysy týkající se průměrné roční míry změny městského obyvatelstva. Můžeme si všimnout, že téměř všechny státy zažily svůj primární vrchol kolem Roku Afriky⁶. Poté pokračuje trend snižování ročních sazeb, viditelný je také druhý vrchol. Výjimkou je Jižní Súdán, který svůj primární vrchol urbanizace zaznamenal až v pětiletí 1985-1990, určité zpoždění může být vyvolané politickou nestabilitou státu. Většina států svůj primární vrchol do roku 2020 nepřekročila, odchylka je vidět u státu Rwanda, kde průměrná roční změna městského obyvatelstva v letech 1995-2000 byla 14,40 %, což bylo o necelých 7 p. b. více, než primární vrchol v letech 1965-1970. Státy, které sužují konflikty nebo příliv uprchlíků, vykazují poněkud odlišné trendy. Vrcholy sekundárních urbanizací se shodují s ozbrojenými konflikty a politickými nepokoji. Například Rwandská genocida z roku 1994 se shoduje se skokovým nárůstem v letech 1995-2000. Způsobené je to zvýšenou venkovsko-městskou migrací, kdy lidé hledali bezpečné útočiště ve městech. Genocida zároveň snižovala podíl venkovského obyvatelstva (UN-HABITAT 2014).

8.3.2 Přímořské státy

Mezi přímořské státy ve východní Africe spadají státy: Džibuti, Eritrea, Keňa, Somálsko a Tanzanie.

Obrázek 5: Míra urbanizace v přímořských státech východní Afriky v letech 1960-2020 (% z celkového počtu obyvatel)

⁶ Rok Afriky je nazýván rok 1960, kdy získalo nezávislost 17 subsaharských afrických států (FRANCE24 2010).



Zdroj: vlastní zpracování, 2020, UNDESA (2018)

Jak je viditelné na obrázku 5 žádný z přímořských států nemá v roce 2020 méně než 20 % městského obyvatelstva. Pod hranicí 40 % se nachází státy Keňa (27,85 %) a Tanzanie (37,02 %). I v přímořských státech je patrný v letech 1960-2020 rostoucí trend. Na první pohled mezi přímořskými státy vyčnívá stát Džibuti, který je nejvíce urbanizovaným přímořským státem, v roce 2020 městská populace přesáhne 79 %. V průběhu šedesáti let míra urbanizace vzrostla nejvíce v Eritrei, kde se v letech 1960-2020 městské obyvatelstvo zvýšilo o necelých 50 p. b., z 13,59 % na 63,33 %. Celkově je míra urbanizace v přímořských státech relativně nízká, pouze 35,50 %, způsobeno je to díky populačně velkým státům, ve kterých je míra urbanizace nižší, než ve státech populačně malých (Džibuti, Eritrea), které vykazují urbanizaci vyšší.

Tabulka 6: Celkový nárůst městského obyvatelstva ve východoafrických přímořských státech v dekadách v letech 1960-2020 (v tis. obyvatel)

| | 1960-70 | 1970-80 | 1980-90 | 1990-00 | 2000-10 | 2010-20 |
|---------------|---------|---------|---------|---------|---------|---------|
| Džibuti | 57 | 160 | 190 | 101 | 106 | 125 |
| Eritrea | 93 | 114 | 245 | 313 | 642 | 702 |
| Keňa | 562 | 1 377 | 1 384 | 2 337 | 3 490 | 5 228 |
| Somálsko | 304 | 921 | 492 | 802 | 1 742 | 2 693 |
| Tanzanie | 540 | 1 651 | 2 089 | 2 817 | 5 335 | 9 153 |
| přímořské st. | 1 555 | 4 222 | 4 400 | 6 370 | 11 316 | 17 901 |

Zdroj: vlastní zpracování, 2020, UNDESA (2018)

Z tabulky 6 je na první pohled patrný největší nárůst městského obyvatelstva v desetiletí 2010-2020 zaznamenaný ve všech přímořských státech východní Afriky. Největší nárůst je pozorován v Tanzanii, kde městské obyvatelstvo vzroste o více než 9 mil. Nejnižší nárůst městského obyvatelstva je ve všech desetiletí, kromě desetiletí 1970-1980, kde byl nejnižší nárůst ve státu Eritrea, patrný ve státě Džibuti. Trend růstu obyvatel je patrný ve všech přímořských státech. Největší přírůstky jsou viditelné ve státech Tanzanie a Keňa.

Tabulka 7: Průměrná roční míra změny městského obyvatelstva východoafrických přímořských států v pětiletích v letech 1960-2020 (%)

| | Džibuti | Eritrea | Keňa | Somálsko | Tanzanie |
|---------|---------|---------|------|----------|----------|
| 1960-65 | 8,54 | 5,71 | 6,30 | 5,00 | 5,75 |
| 1965-70 | 8,49 | 4,63 | 6,96 | 4,86 | 8,33 |
| 1970-75 | 8,45 | 3,99 | 8,16 | 4,73 | 10,22 |
| 1975-80 | 10,84 | 4,04 | 7,51 | 10,85 | 8,46 |
| 1980-85 | 4,18 | 4,68 | 4,40 | 2,27 | 5,95 |
| 1985-90 | 6,82 | 6,10 | 4,31 | 2,81 | 5,45 |
| 1990-95 | 1,40 | 3,34 | 4,85 | 1,97 | 4,94 |
| 1995-00 | 2,65 | 5,19 | 4,51 | 4,26 | 4,28 |
| 2000-05 | 1,81 | 6,27 | 4,45 | 4,65 | 5,00 |
| 2005-10 | 1,72 | 4,48 | 4,42 | 4,52 | 5,61 |
| 2010-15 | 1,82 | 3,63 | 4,36 | 4,77 | 5,47 |
| 2015-20 | 1,67 | 3,86 | 4,23 | 4,23 | 5,22 |

| | |
|--|------------------------------|
| | vrchol primární urbanizace |
| | vrchol sekundární urbanizace |

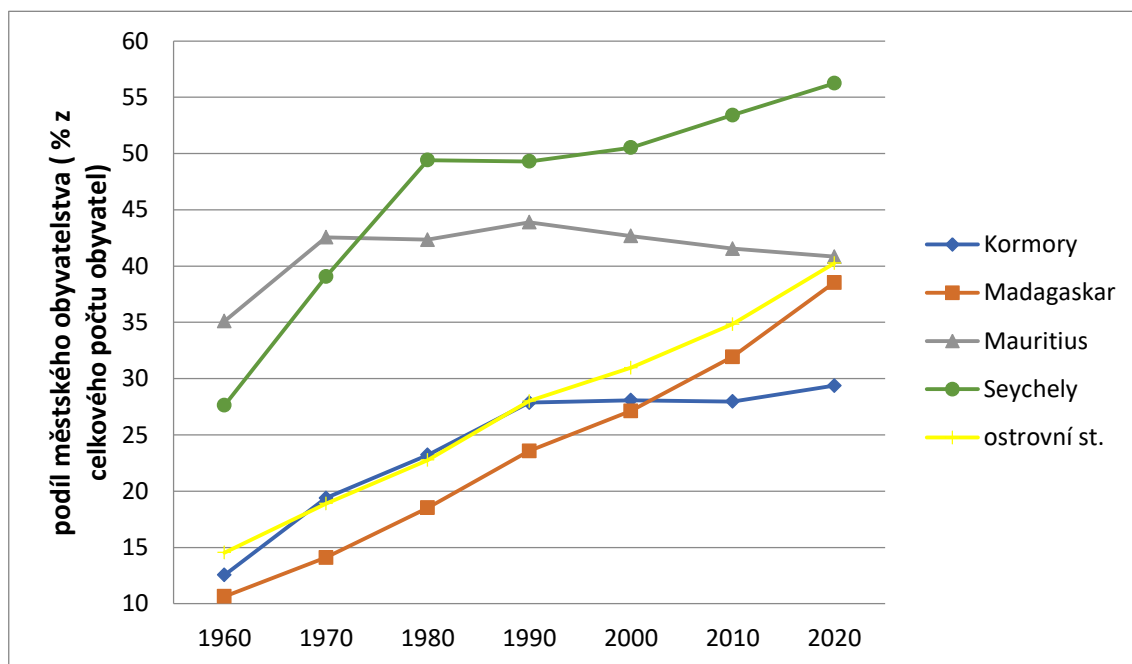
Zdroj: vlastní zpracování, 2020, UNDESA (2018)

V tabulce 7 si můžeme všimnout, stejně jako u státu vnitrozemských, trendu primárního vrcholu urbanizace kolem Roku Afriky. U států jako je Eritrea a Somálsko, které zažívaly občanské války nebo vážná období sucha, můžeme vidět velké odchylky v průběhu pětiletí. Odchylky si můžeme všimnout v pětiletí 1990-1995, kdy průměrný roční růst v Somálsku byl 1,97 %. Odchylka je také viditelná u primárního urbanizačního vrcholu, který se uskutečnil až v pětiletí 1985-1990. Nejvyšší růst městského obyvatelstva byl zaznamenán v Somálsku (10,85 %) a Džibuti (10,84 %) v pětiletí 1975-1980. Stát Džibuti v pětiletí 2015-2020 zaznamenal nejnižší růst městského obyvatelstva z přímořských států. Průměrná roční míra změny se od sekundárního vrcholu snižuje.

8.3.3 Ostrovní státy

K ostrovním státům východní Afriky patří: Komory, Madagaskar, Mauritius, Mayotte, Réunion a Seychely.

Obrázek 6: Míra urbanizace v ostrovních státech východní Afriky v letech 1960-2020 (% z celkového počtu obyvatel)



Zdroj: vlastní zpracování, 2020, UNDESA (2018)

Rovněž jako ve státech přímořských tak i ve státech ostrovních se nenachází žádný stát s hodnotou nižší než 20 % městského obyvatelstva v roce 2020 (obrázek 6). Na první pohled se od průměru ostrovních států státy Seychely a Mauritius, ve kterých je míra urbanizace vyšší. Stoupající trend hodnot je patrný u většiny ostrovních států, pouze ve státě Mauritius od roku 1990 podíl městského obyvatelstva klesá. Míra urbanizace v ostrovních státech v letech 1960-2020 vzrostla o 25,71 p. b. Nejnižší míra urbanizace je zaznamenána za rok 2020 v Komorech (29,38 %). Naopak nejvyšší hodnota je naměřena ve státě Seychely (56,24 %). Rozdíl mezi nejvyšší a nejnižší hodnotou je 26,86 p. b. Nejméně se podíl městského obyvatelstva zvýšil ve státě Mauritius, pouze o 5,72 p. b. Nejvíce se podíl městského obyvatelstva zvýšil ve státě Seychely. Celkově se v roce 2020 u ostrovních států pohybuje míra městského obyvatelstva okolo 38 %, což je o necelých 25 p. b. více, než v roce 1960.

Tabulka 8: Celkový nárůst městského obyvatelstva ve východoafrických ostrovních státech v dekadách v letech 1960-2020 (v tis. obyvatel)



| | 1960-70 | 1970-80 | 1980-90 | 1990-00 | 2000-10 | 2010-20 |
|--------------|---------|---------|---------|---------|---------|---------|
| Komory | 21 | 27 | 43 | 38 | 41 | 63 |
| Madagaskar | 385 | 687 | 1 119 | 1 543 | 2 479 | 3 915 |
| Mauritius | 120 | 57 | 54 | 42 | 13 | 1 |
| Seychely | 9 | 12 | 2 | 6 | 8 | 7 |
| ostrovní st. | 534 | 784 | 1 218 | 1 629 | 2 541 | 3 985 |

Zdroj: vlastní zpracování, 2020, UNDESA (2018)

Nejvíce městské obyvatelstvo vzrostlo ve státě Madagaskar v dekadě 2010-2020 o necelé 4 mil. obyvatel (tabulka 8). Nárůst městského obyvatelstva v ostatních ostrovních státech je proti této hodnotě zanedbatelný. Na celkovém nárůstu městského obyvatelstva v desetiletí 2010-2020 se Madagaskar podílí z 98,24 %, podíl přes jedno procento má stát Komory (1,57 %). Zajímavý jev je znatelný u státu Mauritius, kde od desetiletí 1960-1970 městské obyvatelstvo roste stále pomaleji, v letech 2010-2020 zaznamenal nárůst pouze 1 tis. městské populace, což je i nejnižší nárůst ve všech státech této kategorie. Zcela opačný trend je znatelný u států Komory a Madagaskar. Ve státě Madagaskar za období 1960-2020 městské obyvatelstvo vzrostlo o něco málo více než 10 mil. obyvatel.

Tabulka 9: Průměrná roční míra změny městského obyvatelstva východoafrických ostrovních států v desetiletích v letech 1960-2020

| | Komory | Madagaskar | Mauritius | Seychely |
|---------|--------|------------|-----------|----------|
| 1960-65 | 7,68 | 5,49 | 4,62 | 5,97 |
| 1965-70 | 4,73 | 5,22 | 3,72 | 5,56 |
| 1970-75 | 4,06 | 5,72 | 1,94 | 5,97 |
| 1975-80 | 5,37 | 5,37 | 1,08 | 3,43 |
| 1980-85 | 4,72 | 5,32 | 0,99 | 1,01 |
| 1985-90 | 4,74 | 5,21 | 1,51 | 0,22 |
| 1990-95 | 3,19 | 4,81 | 1,05 | 1,80 |
| 1995-00 | 2,48 | 4,14 | 0,69 | 1,45 |
| 2000-05 | 2,26 | 4,23 | 0,35 | 2,27 |
| 2005-10 | 2,47 | 4,91 | 0,15 | 1,23 |
| 2010-15 | 2,75 | 4,66 | - 0,09 | 1,26 |
| 2015-20 | 2,87 | 4,48 | 0,11 | 1,26 |

 vrchol primární urbanizace
 vrchol sekundární urbanizace

Zdroj: vlastní zpracování, 2020, UNDESA (2018)

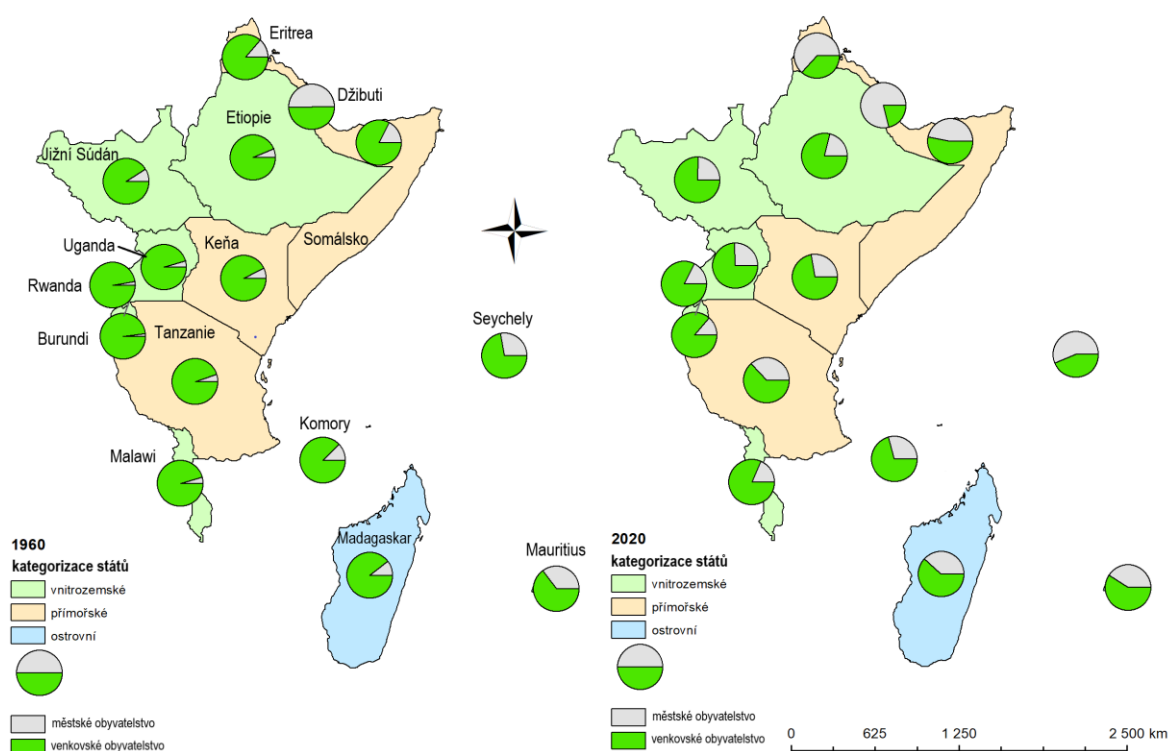
V tabulce 9 je na první pohled viditelný trend primárního vrcholu urbanizace v pětiletí 1960-1965, který zaznamenaly všechny ostrovní státy. Zvláštností mezi státy

východní Afriky je záporná hodnota změny městského obyvatelstva zaznamenaná u státu Mauritius v pětiletí 2010-2015. Nejvyšší průměrná roční míra změny městského obyvatelstva je patrná u státu Komory (7,68 %). V malých ostrovních státech je růst městského obyvatelstva v absolutních číslech malý nebo dokonce již klesá. S ohledem na omezené území ostrovních států i pro tyto státy bude výzvou čelit růstu městského obyvatelstva (UN-HABITAT 2014). Průměrná roční míra změny městského obyvatelstva má u ostrovních států klesající trend.

8.3.4 Hodnocení výsledků

Vývoj urbanizace ve státech východní Afriky byl sledován a hodnocen zvlášť pro vnitrozemské, přímořské a ostrovní státy. Díky této metodě jsou patrné rozdíly a trendy ve vývoji urbanizace.

Obrázek 7: Srovnání podílu městské a venkovské populace ve státech východní Afriky v letech 1960 a 2020



Zdroj: vlastní zpracování s využitím ArcGIS, 2020, UNDESA (2018)

V prvním srovnání je zřejmá nižší míra urbanizace ve vnitrozemských státech, kde hodnota za rok 2020 dosahovala 21,51 %. Přímořské a ostrovní státy vykazovaly hodnoty vyšší, přímořské státy 35,50 % a ostrovní státy o něco více 38,42 %. Rozdíl mezi vnitrozemskými a ostrovními státy v míře urbanizace za rok 2020 činil bezmála 19

p. b. Největší zvýšení míry urbanizace v letech 1960-2020 je viditelné u přímořských států. Vyšší míra urbanizace v přímořských státech je dána zejména díky kolonizaci, kdy sídla na pobřeží sloužila jako obchodní přístav (Šindler 1999). Už v roce 1960 můžeme u přímořských států pozorovat vyšší úroveň urbanizace oproti státům vnitrozemským. Burundi má v roce 2020 nejnižší podíl městského obyvatelstva (13,76 %) v porovnání se všemi státy východní Afriky. Největší podíl městského obyvatelstva byl v roce 2020 naměřen ve státu Džibuti (79 %). Změna v míře urbanizace v letech 1960 a 2020 je viditelná na obrázku 7. Největší rozdíly v míře urbanizace jsou viditelné u přímořských států, kde stát Džibuti má mnohem vyšší míru urbanizace než ostatní přímořské státy. Opačná situace je viditelná u vnitrozemských států, ty se v hodnotách míry urbanizace liší nejméně. Toto srovnání reflektuje kontrast mezi státy východní Afriky. Rozdíl mezi největším a nejmenším podílem městského obyvatelstva je 65,24 p. b.

Druhé srovnání proběhlo pomocí tabulek ukazujících celkový nárůst městského obyvatelstva v dekadách v letech 1960-2020. Ve všech kategoriích se nejvyšší nárůst městského obyvatelstva očekává v desetiletí 2010-2020. Ve všech kategoriích v letech 1960-2020 přibude více než 101 mil. městského obyvatelstva. Vnitrozemské státy se na tomto nárůstu podílejí z 43,9 %, přímořské státy z 45,48 % a ostrovní ze zbylých 10,62 %. Můžeme tedy říci, že na celkovém přírůstku se vnitrozemské a přímořské státy podílejí velmi podobně, naopak ostrovní státy se podílejí nejméně. Limitujícím faktorem může být omezená plocha ostrovních států. Rozdíly mezi nárůstem městského obyvatelstva mezi přímořskými a vnitrozemskými státy můžeme pozorovat v dekádě 1970-1980, kdy ve státech vnitrozemských byl pozorován o 50,09 p. b. menší přírůstek. Ve všech kategoriích je viditelný rostoucí trend městského obyvatelstva.

Poslední srovnání je provedeno pomocí průměrné roční změny městského obyvatelstva v pětiletích v letech 1960-2020. U všech východoafrických států pozorujeme trend primárního urbanizačního vrcholu kolem Roku Afriky. Nejvyšší naměřená průměrná roční změna městského obyvatelstva byla v letech 1995-2000 ve vnitrozemském státu Rwanda. Jak již bylo zmíněno, tento skokový růst se shoduje s Rwandskou genocidou v roce 1994, kdy venkovské obyvatelstvo hledalo bezpečné útočiště ve městech a zároveň se venkovské obyvatelstvo snižovalo. Úplně nejnižší průměrná roční změna městského obyvatelstva byla sledována v pětiletí 2010-2015 v ostrovním státě Mauritius -0,09 %. Je to jediná záporná hodnota naměřená ve státech

východní Afriky. Ve vnitrozemských státech jsou viditelné vyšší hodnoty průměrné roční změny obyvatelstva. Naopak ostrovní státy vykazují hodnoty nižší, výjimkou je stát Madagaskar. U všech kategorií je viditelný klesající trend od sekundárního urbanizačního vrcholu.

8.4 Dopady urbanizace

Tato část práce se zabývá dopady urbanizace, které mají vliv na proměnu populace. Dopady urbanizace jsou probrané v kapitolách urbanizační procesy v rozvojových a afrických zemích. Mezi negativní faktory, které urbanizace přináší, patří chudoba, slumy a špatná dostupnost základních služeb. Dle Šindlera (1999) je městská chudoba v rozvojových zemích způsobená neschopností států poskytovat požadovanou infrastrukturu, služby a pracovní příležitosti. Otázkou je, zda se chudoba spolu s urbanizací zvyšuje či snižuje, jak říkají autoři Boadi a spol. (2005) chudoba v Africe byla donedávna považovaná za převážně venkovský problém, to se změnilo rychlou urbanizací. Chudoba bude měřena pomocí ukazatelů:

- Podíl obyvatel s denním příjmem pod 1,90 \$ (% z celkového počtu obyvatel)
- Podíl obyvatel žijící pod hranicí národní chudoby (% z celkového počtu obyvatel)

Další problém rozvojových a afrických měst úzce souvisí s chudobou obyvatelstva, jde o slumy. Jak uvádí UN-HABITAT (2016) slumy jsou viditelným znakem chudoby. Problém slumů bude zkoumán pomocí ukazatele: Počet obyvatel žijící ve slumech (% z městského obyvatelstva).

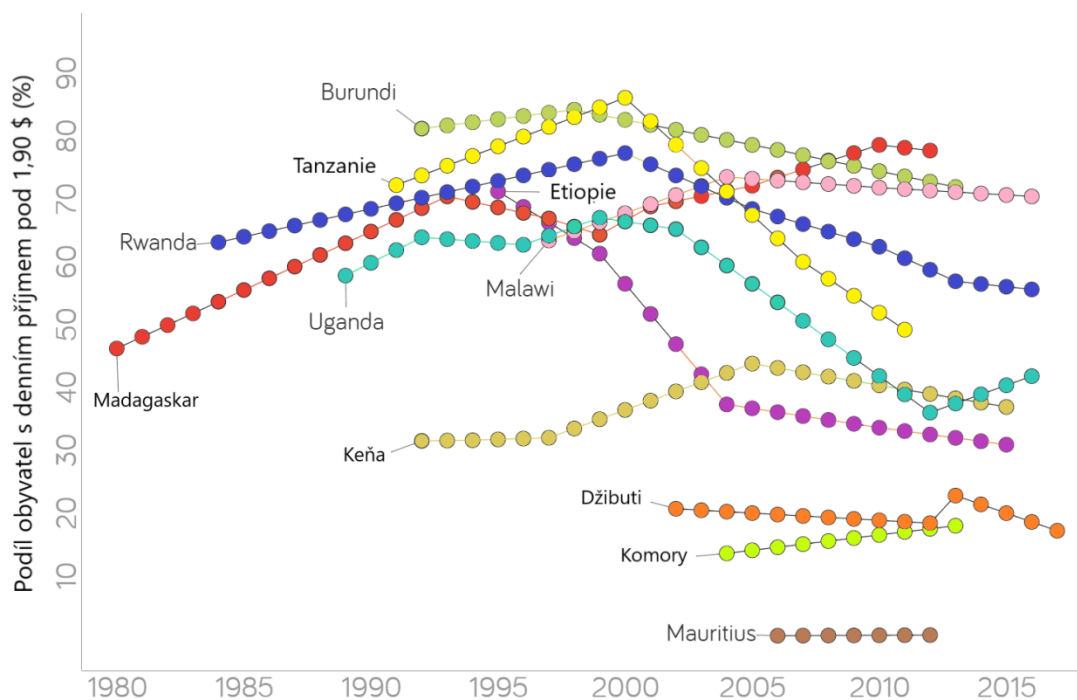
Poslední řešeným dopadem urbanizace je dostupnost základních služeb, kterou se myslí přístup k pitné vodě a primárním hygienickým službám. UN-HABITAT (2010) zmiňuje, že zlepšení základní hygieny je jeden ze základních úkolů, které města budou muset řešit. Boardi a spol. (2005) píší, že mnoho afrických měst postrádá kanalizaci úplně nebo je zastoupena neefektivním systémem, jenž je dostupný pouze pro část městského obyvatelstva. Dostupnost základních služeb bude zkoumána pomocí ukazatelů:

- Podíl městského a venkovského obyvatelstva využívající alespoň základní hygienické služby (% z městského a venkovského obyvatelstva)
- Základní dostupnost pitné vody (% z městského a venkovského obyvatelstva)

Data jsou získána z databanky World Bank (2020), ty nejsou dostupná pro všechny státy a roky. Budu pracovat pouze s vybranými státy, pro které jsou data dostupná.

8.4.1 Chudoba

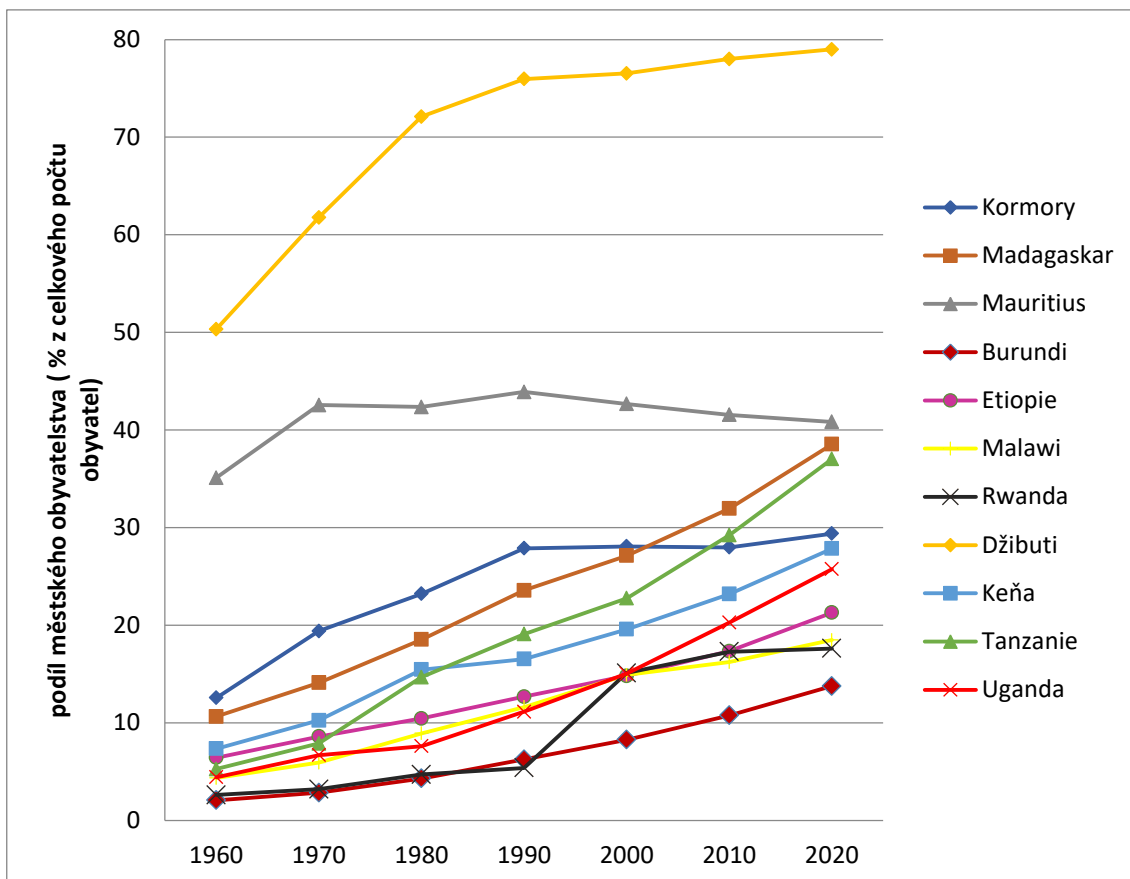
Obrázek 8: Podíl obyvatel s denním příjmem pod 1,90 \$ v letech 1980-2017 (% z celkového počtu obyvatel)



Zdroj: vlastní zpracování, 2020, Gapminder (2019)

Vývoj podílu obyvatel s denním příjmem pod 1,90 \$ ve státech východní Afriky můžeme vidět na obrázku 8. Velmi rychlý rostoucí trend je pozorovatelný u států Rwanda, Tanzanie, Uganda a Burundi, přibližně do přelomu tisíciletí. Od roku 2000 je u většiny států viditelné zlepšení a podíl obyvatel žijící v chudobě klesá, to by mohlo být způsobené ve vztahu s Rozvojovými cíli tisíciletí (MDGs). Jeden z hlavních cílů MDGs je boj proti chudobě (UNIC n.d.). Výrazný klesající trend je patrný také u Etiopie, kde došlo k výraznému snížení hodnoty. Rostoucí trend chudoby je zřetelný u ostrovních států Madagaskar a Komory. Stagnace nebo nízké snížení hodnoty je patrné u států Džibuti, Malawi a Keňa. Největší procento obyvatel žijících pod hranicí chudoby bylo naměřeno v přímořském státě Tanzanie za rok 2000 (86 % obyvatel). Nízké hodnoty jsou patrné u států Mauritius, Seychely, Komory a Džibuti.

Obrázek 9: Podíl městského obyvatelstva ve vybraných státech východní Afriky v letech 1960-2020 (% z celkového počtu obyvatel)



Zdroj: vlastní zpracování, 2020, UNDESA (2018)

Vnitrozemské státy jsou nejméně urbanizovanými státy východní Afriky, otázkou je, zda méně urbanizované státy budou mít i menší podíl obyvatel žijících v chudobě. Stát Burundi by tuto teorii mohl potvrdit. Dle grafu na obrázku 9 spadá mezi nejchudší státy východní Afriky, zároveň podle grafu na obrázku 8 se pohybuje mezi státy s nejnižší mírou urbanizace. Obdobně jsou na tom státy Malawi a Rwanda, i ty se pohybují v grafu na obrázku 8 na pozicích s hodnotou nejvyšší, naopak v grafu na obrázku 9 na pozicích s nejnižší hodnotou. Podíl obyvatel žijících v chudobě se v Etiopii od roku 1995 zlepšil, spolu s Ugandou vykazuje nejnižší hodnoty z vnitrozemských států.

Přímořské státy jsou více urbanizované než státy vnitrozemské, mohlo by tedy platit, že přímořské státy budou mít menší podíl obyvatel s denním příjmem pod 1,90 \$. Stát Džibuti se nachází v grafu na obrázku 8 mezi státy s nejnižšími hodnotami podílu, v grafu druhém, na obrázku 9, je mezi státy s nejvyšší mírou urbanizace. Tanzanie je více urbanizovaným státem než Keňa, ale Keňa vykazuje nižší hodnotu podílu obyvatel žijících v chudobě.

Ostrovní státy jsou na první příčce v míře urbanizace. Ve státě Mauritius byla naměřena nejnižší hodnota podílu obyvatel žijících v chudobě a je jedním z nejméně urbanizovaných států východní Afriky. Míra urbanizace se ve státě Komory od roku 1990 výrazně nezměnila, patří mezi středně urbanizované státy, podíl obyvatel žijících v chudobě má velice nízký, ale je zde viditelný rostoucí trend. Madagaskar také patří ke středně urbanizovaným státům, ale podíl obyvatel žijících v chudobě má vysoký.

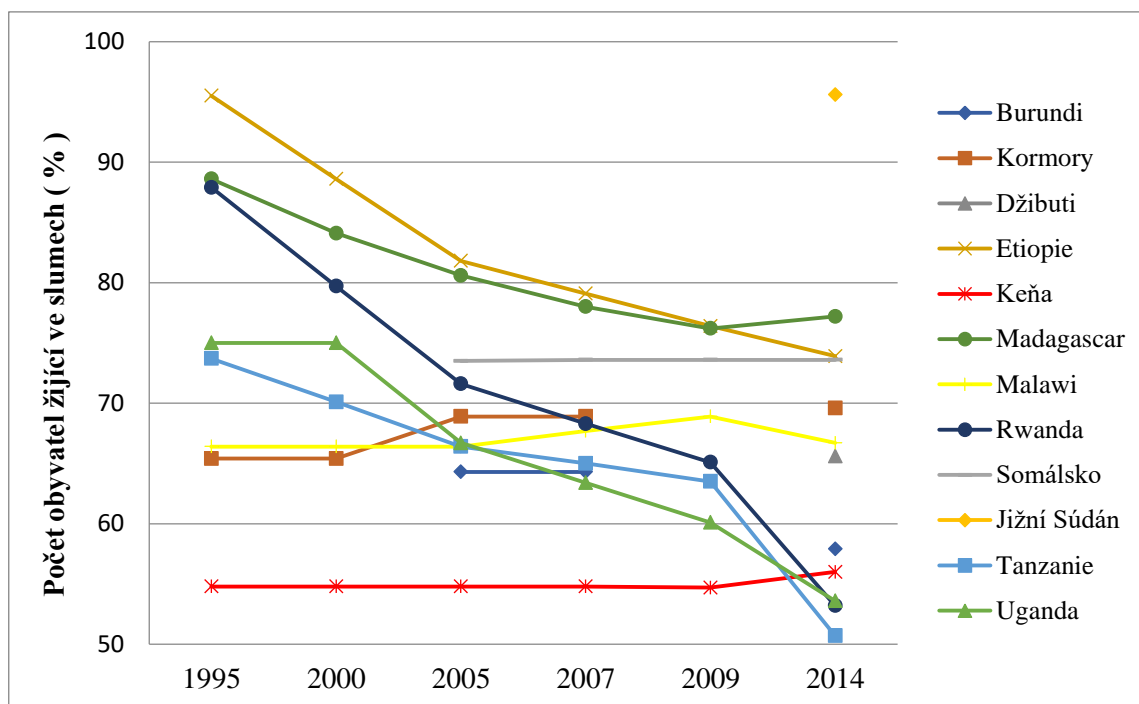
Pravidlo, že méně urbanizované země jsou chudší, než více urbanizované země není potvrzené. V některých případech, ve státech Burundi, Džibuti, Malawi, Rwanda, Uganda, Džibuti a Mauritius, se zdá, že urbanizace má pozitivní vliv na chudobu obyvatel. Neplatí to vždy, ve státu Madagaskar se zvyšuje jak podíl obyvatel žijících v chudobě, tak podíl městského obyvatelstva.

Rozdíly mezi vnitrozemskými, přímořskými a ostrovními státy jsou nepatrné. Platí, že vnitrozemské mají vyšší podíl obyvatel žijících v chudobě než ostatní státy. Obecně státy mají velmi rozdílné hodnoty, např. ostrovní stát Madagaskar vykazuje jedny s nejvyšších hodnot a naopak ostrovní stát Mauritius má hodnoty nejnižší.

Pro zajímavost příloha C ukazuje podíl obyvatel žijících pod hranicí národní chudoby, kde můžeme zjistit, jak se liší hranice národní chudoby u jednotlivých států. Tabulka byla formátována barevnou škálou od nejnižších hodnot po nejvyšší pro lepší přehlednost. Dobrým příkladem je stát Mauricius, který v roce 2017 měl 10 % obyvatel pod hranicí národní chudoby a ve stejný rok bylo naměřeno 0,2 % obyvatel žijících s denním příjmem nižším než 1,90 \$. Opačný problém je u státu Tanzanie, kde v roce 2000 bylo naměřeno 35,6 % obyvatel žijících pod hranicí národní chudoby a ve stejný rok vykazovala 86 % obyvatel žijících s denním příjmem nižším než 1,90 \$.

8.4.2 Slumy

Obrázek 10: Počet obyvatel žijících ve slumech (% z městského obyvatelstva) v letech 1995-2014



Zdroj: vlastní zpracování, 2020, World Bank (2020)

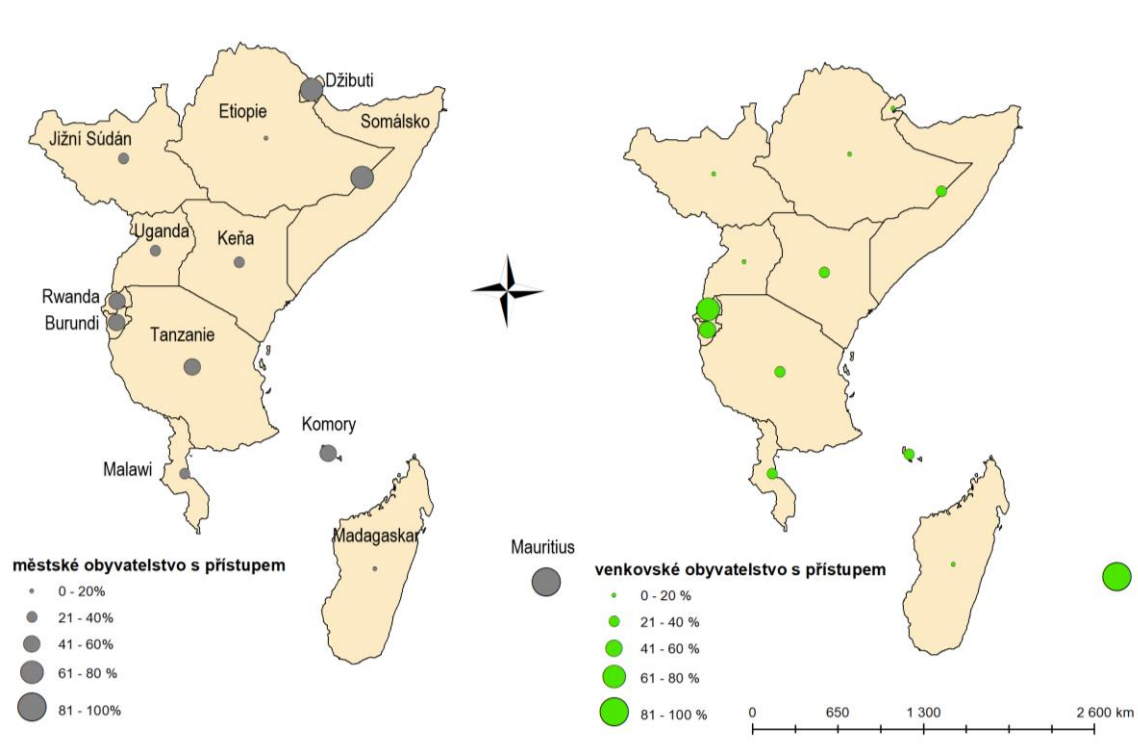
Už první pohled na obrázek 10 ukazuje, že východoafrická města jsou velmi zasažena problematikou slumů, všechny naměřené hodnoty se pohybují nad hranicí 50 %. V roce 1995 95,5 % městského obyvatelstva v Etiopii bydlelo ve slumech, od té doby je zde vidět klesající trend. Tento trend můžeme vidět ještě u zemí: Burundi, Madagaskar, Rwanda, Tanzanie a Uganda. Nejhorší možný jev, rostoucí, je patrný u států Komory a Keňa. Největší podíl městského obyvatelstva žijících ve slumech za rok 2014 byl v Jižním Súdánu (95,6 %), dále ve státech Madagaskar (77,2 %), Somálsko (73,6 %), na hraně 70 % se pohybují Komory (69,6 %). Na první pohled podíl obyvatel žijících ve slumech nejvíce klesnul ve státech Rwanda a Tanzanie.

Není zde viditelný žádný rozdíl mezi vnitrozemskými, přímořskými a ostrovními státy. Diference nejsou pozorovatelné ani u států s nižší urbanizací oproti státům s urbanizací vyšší. Například stát Džibuti je jeden ze států s nejvyšší mírou urbanizace a podíl městského obyvatelstva žijících ve slumech zde dosahuje v roce 2014 65,6 %. Na opačném konci stojí stát Malawi, který je jeden ze států s nejnižší mírou urbanizace a podíl městských obyvatel žijících ve slumech byl za rok 2014 66,7 %. I přes klesající podíl městského obyvatelstva žijících ve slumech, absolutní čísla nadále rostou. Kvůli rozrůstajícím se slumům, roste poptávka po bydlení, tento tlak zvyšuje požadavky na zdroje a služby. V Addis Abeba je 40 % bytového fondu

formálních a zbytek jsou slumy, 26 % obyvatel formálního bydlení nemá přístup k základním hygienickým zařízením (UN-HABITAT 2008).

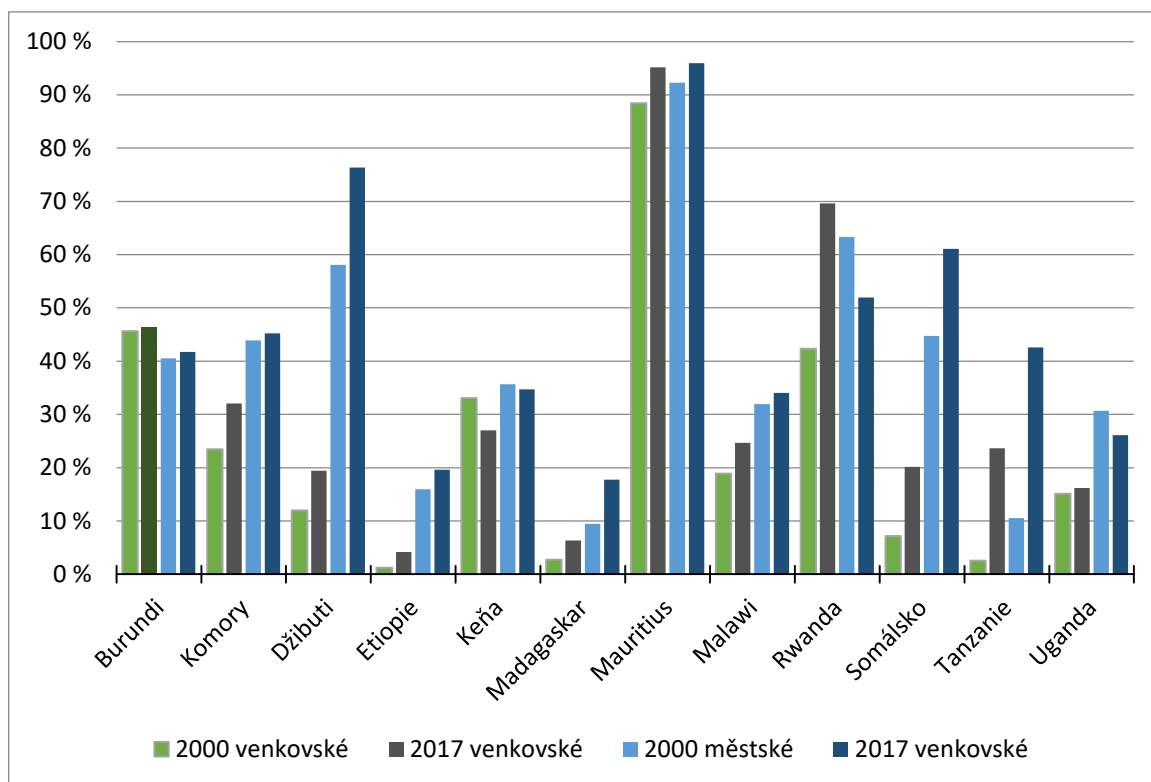
8.4.3 Dostupnost základních služeb

Obrázek 11: Podíl městského a venkovského obyvatelstva využívající alespoň základní hygienické služby za rok 2017



Zdroj: vlastní zpracování s využitím ArcGIS, 2020, World Bank (2020)

Obrázek 12: Podíl městského a venkovského obyvatelstva využívající alespoň základní hygienické služby v roce 2000 a 2017 (% z městského a venkovského obyvatelstva)

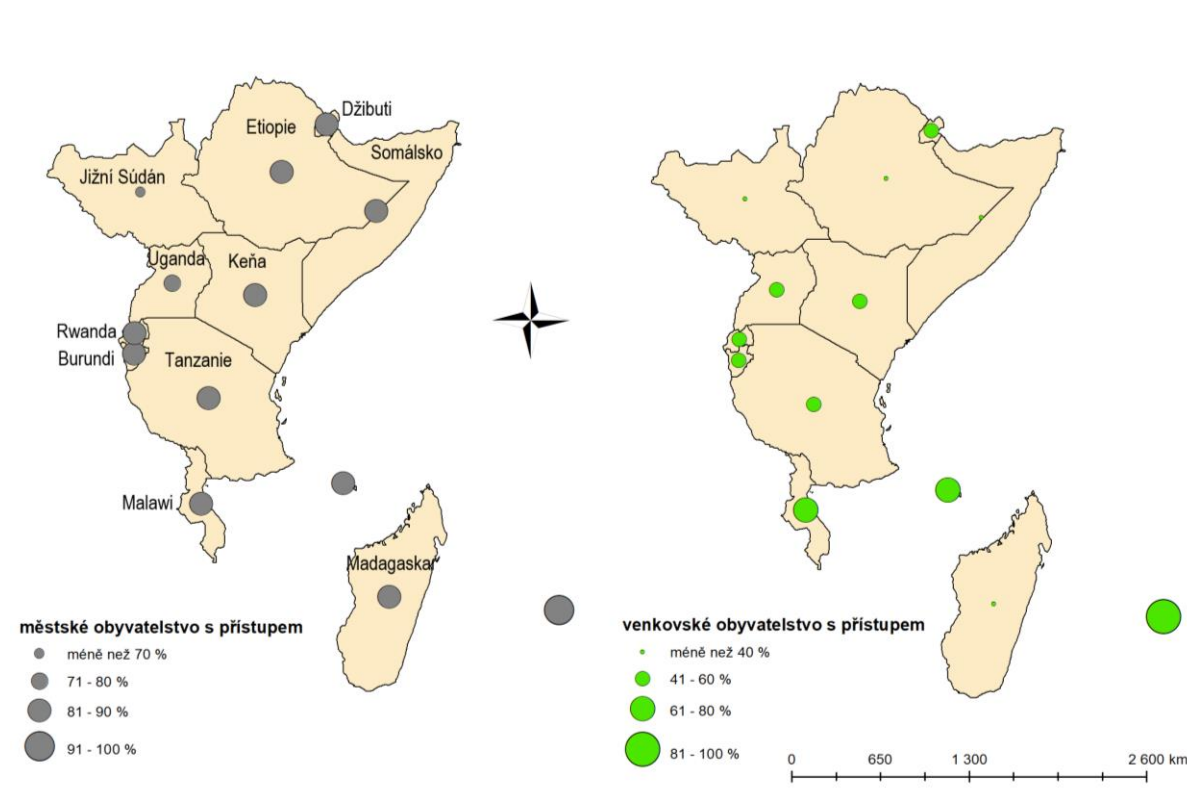


Zdroj: vlastní zpracování, 2020, World Bank (2020)

Nejvyšší podíl městského i venkovského obyvatelstva s přístupem alespoň k základním hygienickým službám za rok 2017 se nachází ve státě Mauritius. Pouze zlomek venkovského obyvatelstva má přístup k základním službám ve státech Etiopie, Madagaskar, Uganda, Džibuti a Somálsko. Největší nárůst podílu v letech 2000-2017 byl zaznamenán u městského obyvatelstva ve státu Tanzanie, viz graf na obrázku 12. Zlepšení v dostupnosti základních hygienických služeb bylo sledováno více u městského obyvatelstva, než u obyvatelstva venkovského. Nejvýraznější zlepšení dostupnosti venkovského obyvatelstva bylo pozorováno ve státu Rwanda. Rozdíly mezi městským a venkovským obyvatelstvem v některých případech nabývají vysokých hodnot. Největší rozdíl mezi dostupností městského a venkovského obyvatelstva je ve státě Džibuti (56,90 p. b.), poté v Somálsku (40,94 p. b.). Nachází se zde dva případy, kdy venkovské obyvatelstvo má lepší dostupnost základních hygienických služeb než obyvatelstvo městské, ve státech Burundi a Rwanda. Většina městského obyvatelstva ve východoafrických státech má lepší dostupnost základních hygienických služeb než obyvatelstvo venkovské. Na obrázku 11 je na první pohled viditelný rozdíl v hodnotě podílu dostupnosti městského a venkovského obyvatelstva ve státech Džibuti a Somálsko. V tomto srovnání nejsou znatelné velké rozdíly mezi přímořskými, vnitrozemskými a přímořskými státy. V ostrovních státech jsou viditelné nejnižší i

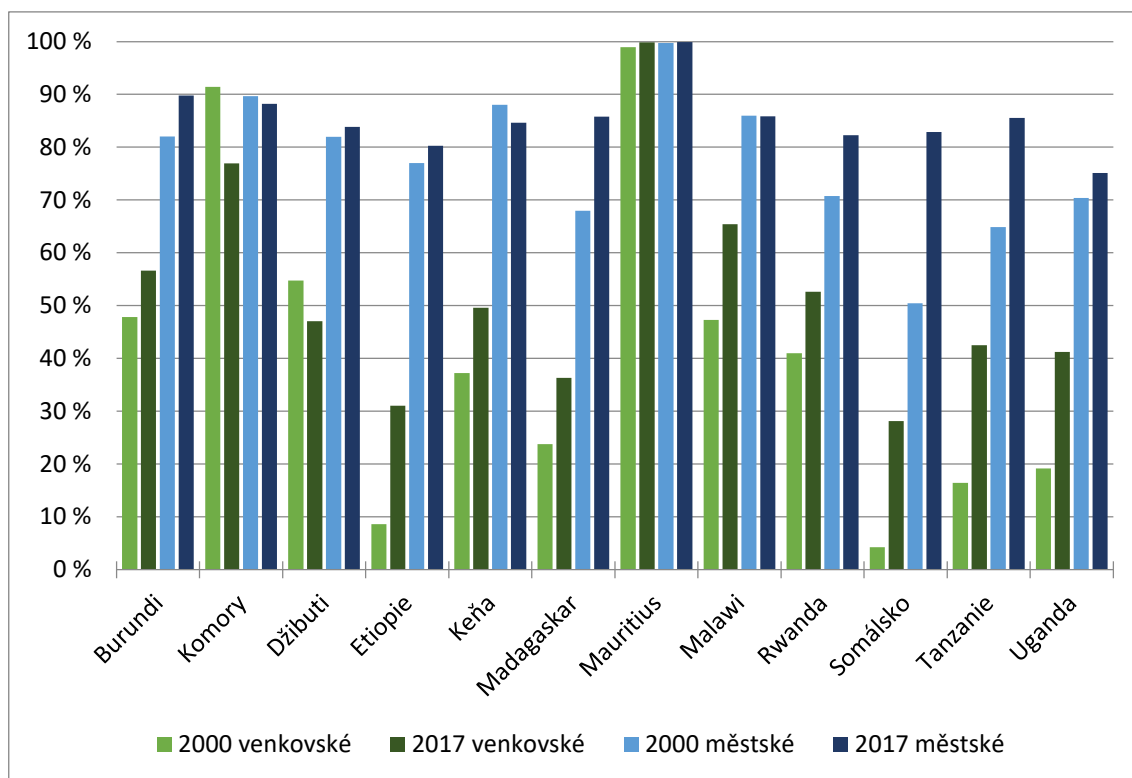
nejvyšší hodnoty v podílu městského i venkovského obyvatelstva. Diference jsou viditelné spíše u jednotlivých států, než u kategorií.

Obrázek 13: Základní dostupnost pitné vody za rok 2017 (% z městského a venkovského obyvatelstva)



Zdroj: vlastní zpracování s vyžitím ArcGIS, 2020, World Bank (2020)

Obrázek 14: Základní dostupnost pitné vody za rok 2000 a 2017 (% z městského a venkovského obyvatelstva)



Zdroj: vlastní zpracování, 2020, World Bank (2020)

Městské obyvatelstvo má lepší dostupnost pitné vody než obyvatelstvo venkovské (obrázek 13 a 14). Rozdíly mezi venkovským a městským obyvatelstvem jsou zde velmi znatelné, v některých státech nabývají velmi vysokých hodnot. Nejvyšší hodnoty za rok 2017 byly ve státech Etiopie (49,2 p. b.), Somálsko (54,79 p. b.) a Madagaskar (49,48 p. b.) viz obrázek 13. Najdou se i státy ve kterých rozdíl není zřetelný, rozdíl mezi městským a venkovským obyvatelstvem ve státě Mauritius není ani jeden procentní bod. Na první pohled si nejlépe vedou ostrovní státy Komory a Mauritius, stát Madagaskar má problém s přístupem k základním službám pitné vody u vesnického obyvatelstva. Přímořské a vnitrozemské státy jsou na tom podobně, v obou dvou kategoriích se nacházejí státy s lepším i horším přístupem. Zlepšení v dostupnosti pitné vody je viditelné více u venkovského než u městského obyvatelstva, nejvyšší hodnota změny podílu byla ale naměřena u městského obyvatelstva, v Somálsku (32,47 p.b.). U většiny států se postupem času podíl městského i venkovského obyvatelstva využívajících služby pitné vody zvyšuje. Patrný je i klesající trend např. podíl venkovského obyvatelstva s dostupností se ve státech Džibuti a Komory v letech 2000-2017 snížil. Obdobný trend je viditelný i u městského obyvatelstva ve státech Komory a Keňa.

8.4.4 Hodnocení výsledků

První otázka byla prostřednictvím grafu na obrázku 8 zodpovězena. Velmi rychlý rostoucí trend můžeme pozorovat u států Rwanda, Tanzanie, Uganda a Burundi, tento trend se mění v klesající na přelomu tisíciletí. Klesající trend je dále viditelný také u Etiopie. Zřetelný rostoucí trend je patrný u státu Madagaskar, mírný rostoucí trend je viditelný u státu Komory. Stagnace nebo snížení hodnoty je pozorované u států Džibuti, Malawi a Keňa. Na druhou výzkumnou otázku bylo zodpovězeno na základě grafů na obrázcích 8 a 9. Méně urbanizované státy nejsou pravidlem chudší než státy s vyšší urbanizací. U většiny je však patrný fakt, že urbanizace má pozitivní vliv na chudobu obyvatel. Ve státu Madagaskar se zvyšuje jak podíl obyvatel žijících v chudobě, tak míra urbanizace. Tento fakt může mít podstatu ve výroku autorů Boadi a kol. (2005), že chudoba donedávna byla pouze venkovský problém a že negativním přínosem rychlé urbanizace může být městská chudoba. Shodný je také s názorem autorů Ravallionem a spol. (2015), kteří zdůrazňují, že zatímco většinou panuje mínění, že chudoba v rozvojových zemích je primárně venkovská záležitost, v posledních letech se tato skutečnost výrazně mění. Věří se, že v této době je chudoba hlavně městským problémem. Poslední otázka spojená s chudobou obyvatelstva byla také zodpovězena na základě grafu na obrázku 8. Bylo zjištěno, že se nenachází velmi zřetelné diference mezi kategoriemi států. Větším podílem žijících obyvatel v chudobě disponují spíše vnitrozemské státy.

Další výzkumná otázka se týkala problematiky slumů. U většiny států je viditelný klesající trend podílu městského obyvatelstva žijících ve slumech již od roku 1995 (obrázek 10). Rostoucí trend můžeme pozorovat u států Komory a Keňa. Ani v podílu obyvatel žijících ve slumech není zřetelně viditelný rozdíl mezi vnitrozemskými, přímořskými a ostrovními státy. Zpráva UN-HABITAT (2014) ale upozorňuje, že i přes klesající podíly obyvatel žijících ve slumech se stále absolutní čísla mohou zvyšovat.

Většina městského obyvatelstva má ve východoafrických státech lepší přístup k základním hygienickým službám (obrázek 12). Jsou pouze dva státy, ve kterých má lepší dostupnost základních hygienických služeb venkovské obyvatelstvo, státy Burundi a Rwanda. Obdobná odpověď je i u základní dostupnosti pitné vody. Městské obyvatelstvo má lepší dostupnost pitné vody než obyvatelstvo venkovské (obrázek 14). To potvrdilo i názor od UNICEF/WHO (2015), že městské obyvatelstvo má relativně lepší dostupnost základních služeb.

9 Závěr

Proměna, kterou státy východní Afriky, a v podstatě všechny rozvojové státy světa, procházejí je nekontrolovatelná, venkovské obyvatelstvo se rychle mění v městské. Rozvojový typ urbanizace je charakteristický stěhováním chudého venkovského obyvatelstva do měst, prostřednictvím toho města nekontrolovatelně rostou. Nekontrolovatelné rozrůstání měst nedoprovází zlepšující se životní podmínky obyvatel (Votrubec 1980). Tyto význačné rysy jsou viditelné i ve východoafrickém regionu. Východní Afrika patří mezi nejméně urbanizované regiony na světě a je nejméně urbanizovaným regionem Afriky. Přestože zůstává i v současnosti převážně venkovská, čelí velkému nárůstu městského obyvatelstva. V letech 1960-2020 ve východoafrických státech přibylo více než 101 mil. městského obyvatelstva. Města východní Afriky prošla také velkou proměnou, v roce 1960 mělo pouze jedno město více než půl mil. obyvatel, dnes město Dar es Salaam má více než 5 mil. obyvatel. Východoafrické státy jsou velmi rozdílné, jsou zde státy vnitrozemské, přímořské i ostrovní. Vývoj urbanizace mezi jednotlivými kategoriemi je značně odlišný. Zejména podíl městského obyvatelstva je ve vnitrozemských státech výrazně nižší než ve státech přímořských a ostrovních, ostrovní státy mají podíl nejvyšší. Změna v podílu městského obyvatelstva je nejvíce znatelná u států přímořských. Relativní čísla nám neříkají skutečný přírůstek městského obyvatelstva, který ve všech státech východní Afriky byl již zmíněných 101 mil. obyvatel. Na tomto číslu se z větší části podílely státy vnitrozemské a přímořské. Všechny kategorie sdílí trend růstu městského obyvatelstva, který je v desetiletí 2010-2020 nevyšší.

Znepokojivým trendem rozvojových měst je rychlý růst obyvatel v největších aglomeracích a rozšiřování města na úkor jeho administrativní hranice. Zmíněné rozšiřování za hranice města se většinou týká nízko-příjmových obyvatel (Cohen 2006). Tyto faktory vyúsťují k problémům souvisejícím s urbanizací. Mezi tyto problémy patří nízká úroveň a dostupnost základních služeb, chudoba obyvatel a problematika slumů. Dopady urbanizace jsou nadmíru patrné ve státech východní Afriky. Trend růstu chudoby obyvatel je viditelný ve státech Madagaskar a Komory, v ostatních státech většinou chudoba obyvatel stagnuje nebo klesá, přestože státy východní Afriky urazily v boji s chudobou kus cesty, pořád se chudoba pohybuje ve velmi znepokojivých číslech. U většiny států je patrný pozitivní vliv urbanizace na chudobu obyvatel. Nebývá to pravidlem, u státu Madagaskar můžeme pozorovat zvyšující se podíl jak

obyvatel žijící v chudobě, tak i městského obyvatelstva. Zde bychom mohli mluvit o pojmu městská chudoba. Panují názory, že chudoba obyvatel je v rozvojových státech primárně venkovská, v posledních letech se to změnilo. Díky rychlé urbanizaci se věří, že se chudoba stává spíše městským fenoménem (Ravallionem a spol. 2015). Problematika slumů přichází ruku v ruce s chudobou městského obyvatelstva (UN-HABITAT 2016). Ve všech východoafrických státech více než 50 % městských obyvatel žije ve slumech. Ve většině států je viditelný klesající trend slumů, jde ale o relativní hodnoty, v absolutních hodnotách většinou slumy stále rostou. Kvůli rozrůstajícím se slumům se zvyšují požadavky na zdroje a služby (UN-HABITAT 2008). Jak uvádí UNICEF/WHO (2015) městské obyvatelstvo má relativně vyšší úroveň dostupnosti základních služeb. Ve venkovských oblastech se dostupnost rychle zvyšuje, na rozdíl od městských oblastí kde stagnuje. Mezera v přístupu v městských a venkovských oblastech je stále značná. Je potvrzeno, že městské obyvatelstvo má ve východoafrických státech relativně lepší dostupnost základních služeb než obyvatelstvo venkovské. Propast v dostupnosti mezi městským a venkovským obyvatelstvem je velická. Dostupnost základních hygienických služeb se v letech 2000-2017 zlepšila spíše u městského obyvatelstva, naopak základní dostupnost pitné vody se zlepšuje převážně u obyvatelstva venkovského. Vliv urbanizace na proměnu populace ve východní Africe je značný, ať se jedná o pozitivní vliv, nebo negativní. Jako pozitivní můžeme shledat vliv urbanizace na proměnu chudoby obyvatelstva, která se spolu s mírou urbanizace u většiny států snižuje a také lepší dostupnost základních služeb obyvatelům žijícím ve městech. Jako negativní proměnu obyvatelstva můžeme shledávat vysoký podíl obyvatelstva žijících ve slumech, který se i v současnosti pohybuje ve vysokých hodnotách.

Se zvyšujícím se počtem městského obyvatelstva východoafrická města čelí výzvám. Pokud rostoucí trend bude pokračovat, města východní Afriky budou muset poskytnout dostačující hygienickou i technickou infrastrukturu aby mohla pojmout stále se zvyšující množství městského obyvatelstva. Pokud se tak nestane, situace se ve východoafrických městech výrazně nezlepší.

Seznam použitých zdrojů

- ADRA, 2014. *Pomoc v zahraničí. Africký roh - Pomoc obětem sucha* [online]. Praha: ADRA, 2014 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.adra.cz/pomoc-v-zahranici/humanitarni-projekty/africky-roh--pomoc-obetem-sucha>
- ANGEL, Shlomo, SHEPPARD, Stephen, CIVCO, Daniel, 2005. The Dynamics of Global Urban Expansion. *Transport and Urban Development Department The World Bank* [online]. Washington D.C.: World Bank, 2005 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/138671468161635731/pdf/355630GlobalUrban0sept200501PUBLIC1.pdf>
- BÄHR, Jürgen 2004. *Bevölkerungsgeographie*. 4. vydání. Stuttgart, Germany: UTB, 2004. ISBN 9783825212490.
- BLACK, M, 1994. *Mega-slums: the coming sanitary crisis: WaterAid report*. Londýn: WaterAid, 1994. ISBN 09513466IX.
- BLAŽEK, Miroslav, 1968. Vymezování zájmových území měst. In: *Sborník československé společnosti zeměpisné*. Praha, 73, 2. 130-137
- BOADI, Kwasi, RAHEEM, Kolawole, KUITUNEN, Markku, HÄNNINEN, Kari, 2005. Urbanisation Without Development: Environmental and Health Implications in African Cities. *Environment Development and Sustainability* [online časopis]. 2005, 7(4), 465 - 500 [cit. 2020-05-02]. ISSN 1387-585X. Dostupné z: doi: 10.1007/s10668-004-5410-3
- CASTELLS, Manuel, 1979. *The Urban Question: A Marxist Approach*. Cambridge: The MIT Press, 1979. ISBN 978-0262530354.
- CLAPHAM, Andrew, 2006. Human rights obligations of non-state actors in conflict situations. *International Review of the Red Cross* [online časopis]. 2006, 88(863), 491-523 [cit. 2020-05-09]. ISSN 1816-3831. Dostupné z: doi: 10.1017/S1816383106000658
- COBBINAH, Patrick, ERDIAW-KWASIE, Michael, AMOATENG, Paul, 2015. Africa's urbanisation: Implications for sustainable development. *Cities* [online časopis]. 2015, 47, 62 - 72 [cit. 2020-05-01]. ISSN 02642751. Dostupné z: doi: 10.1016/j.cities.2015.03.013.
- COHEN, Barney, 2006. Urbanization in developing countries: Current trends, future projections, and key challenges for sustainability. *Technology in Society* [online časopis]. 2006, 28(1 - 2), 63 - 80 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2005.10.005>
- Česká televize, 2011. ct24. *Jižní Súdán slaví svou nezávislost. Stal se 194. státem světa* [online]. Praha, 2011 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1253425-jizni-sudan-slavi-svou-nezavislost-stal-se-194-statem-sveta>
- FAO, 2018. *East Africa Resilience Strategy 2018–2022: Programme of work 2018–2019*. [online]. Rome: FAO, 2018 [cit. 2020-05-09]. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. Dostupné z: <http://www.fao.org/3/ca2776en/CA2776EN.pdf>
- FOTSO, Jean-Christophe, 2006. Child health inequities in developing countries: differences across urban and rural areas. *International Journal for Equity in*

- Health* [online časopis]. 5(1) [cit. 2020-05-05]. ISSN 1475-9276. Dostupné z: DOI: 10.1186/1475-9276-5-9
- FRANCE24, 2010. Africa. 1960: *The year of independence*. [online]. Paris: France 24, 2010 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/20100214-1960-year-independence>
- FRIEDMANN, John, 2002. *The prospect of cities*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2002. ISBN 0816638845.
- Gapminder, 2019. *Gapminder tools* [online]. Sweden: Gapminder foundation, 2019 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://www.gapminder.org/>
- HEŘMANOVÁ, Eva, 2017. *SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIÉ: aglomerace* [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Urbanizace_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Urbanizace_(MSgS))
- HORSKÁ, Pavla, MAUR, Eduard, MUSIL, Jiří, 2002. *Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-409-3.
- KESSIDES, Christine, 2007. The urban transition in Sub-Saharan Africa: challenges and opportunities. *Environment and Planning C Government and Policy* [online časopis]. 2007, 25(4), 466 - 485 [cit. 2020-05-02]. ISSN 0263-774X. Dostupné z: doi: 10.1068/c3p.
- Mendelova univerzita v Brně, n.d. *Urbanizace*. [online]. 2020 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=57099
- MOLLA, Mikias, 2015. Urbanization process in developing countries: A review on urban ecosystem degradation and public health effect. *Journal of Agriculture and Environmental Management* [online časopis]. 2015, 4(7), 291-298 [cit. 2020-05-01]. ISSN 2315 - 8719. Dostupné z: <http://watchpub.org/apexjournal.org/rjaem/archive/2015/July/fulltext/Molla.pdf>
- MUSIL, Jiří, 2018. *SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIÉ: urbanizace* [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2018 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Urbanizace_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Urbanizace_(MSgS))
- ONIBOKUN, Adepoju, 1999. *Managing the Monster: Urban Waste and Governance in Africa* [online]. Ottawa, Canada: IDRC, 1999 [cit. 2020-05-01]. ISBN 1552501019. Dostupné z: <https://www.idrc.ca/en/book/managing-monster-urban-waste-and-governance-africa>
- RAVALLION, Martin, CHEN, Shaohua, SANGRAULA, Prem, 2007. New Evidence on the Urbanization of Global Poverty. *Population and Development Review* [online časopis]. 2007, 33(4), 667-701 [cit. 2020-05-09]. ISSN 00987921. Dostupné z: doi: 10.1111/j.1728-4457.2007.00193.x.
- REDMAN, Charles, JONES, Nancy, 2005. The Environmental, Social, and Health Dimensions of Urban Expansion. *Population and Environment* [online časopis]. 2005, 26(6), 505-520 [cit. 2020-05-05]. ISSN 0199-0039. Dostupné z: DOI: 10.1007/s11111-005-0010-1
- Shelter Legal, 2020. Security of tenure. What is security of tenure? [online]. London: Shelter, 2020 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: https://england.shelter.org.uk/legal/security_of_tenure/basic_principles_security_of_tenure/what_is_security_of_tenure

SKOKAN, Ladislav, 2007. *Afrika: sociogeografický přehled*. V Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, Přírodovědecká fakulta, 2007. ISBN 9788070448380.

ŠINDLER, Petr, 1999. *Urbanizační procesy v rozvojových zemích*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1999. ISBN 80-7042-778-7.

The Economist, 2015. *Bright lights, big cities* [online]. London: The Economist Newspaper, 2015 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://www.economist.com/node/21642053>

TOUŠEK, Václav, KUNC, Josef, VYSTOUPIL, Jiří a kol., 2008. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-114-4.

TUROK, Ivan, MCGRANAHAN, Gordon, 2013. Urbanization and economic growth: the arguments and evidence for Africa and Asia. *Environment and Urbanization* [online časopis]. **25**(2), 465-482 [cit. 2020-05-05]. ISSN 0956-2478. Dostupné z: doi: 10.1177/0956247813490908

UNDESA, 2018. World Urbanization Prospects: The 2018 Revision. *United Nations* [online]. New York: UNDESA, 2018 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://population.un.org/wup/>

UNDESA, 2019. World Population Prospects: The 2019 Revision. *United Nations* [online]. New York: UNDESA, 2019 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://population.un.org/wpp/>

UNFPA, 2001. *State of World Population 2001: Footprints and Milestones - Population and Environmental Change* [online]. UN, New York, 2018 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.18356/ff31c49d-en>.

UNFPA, 2007. *State of world population 2007: Unleashing the Potential of Urban Growth* [online]. UN, New York, 2007 [cit. 2020-05-02]. ISBN 978-0-89714-807-8. Dostupné z: https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/695_filename_sowp2007_eng.pdf

UN-HABITAT, 2004. *State of the World's Cities 2004/5: Globalization and Urban Culture* [online]. London: Earthscan, 2004 [cit. 2020-05-09]. ISBN 978-1844071609. Dostupné z: https://issuu.com/unhabitat/docs/1163_alt

UN-HABITAT, 2006. *State of the World's Cities 2006/7: The Millennium Development Goals and Urban Sustainability* [online]. London: Earthscan, 2006. ISBN 92-1-131811-4. Dostupné z: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/11292101_alt.pdf

UN-HABITAT, 2008. *Ethiopia: Addis Ababa Urban Profile* [online]. Kenya: United Nations Human Settlements Programme, 2008 [cit. 2020-05-09]. ISBN 978-92-1-131982-8. Dostupné z: [https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/Ethiopia %20Addis %20Ababa %20Urban %20Profile.pdf](https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/Ethiopia%20Addis%20Ababa%20Urban%20Profile.pdf)

UN-HABITAT, 2010. *Solid Waste Management in the World's Cities : Water and Sanitation in the World's Cities 2010* [online]. London: Earthscan, 2010 [cit. 2020-05-01]. ISBN 978-1-84971-170-8. Dostupné z: https://thecitywasteproject.files.wordpress.com/2013/03/solid_waste_management_in_the_worlds-cities.pdf

UN-Habitat, 2014. *The State of African Cities 2014: Re-imagining sustainable urban transitions* [online]. Nairobi: United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat), 2014 [cit. 2020-05-05]. ISBN 978-92-1-132598-0. Dostupné z: https://www.gwp.org/globalassets/global/toolbox/references/the-state-of-african-cities-2014_re-imagining-sustainable-urban-transitions-un-habitat-2014.pdf

UN-HABITAT, 2016. *Slum Almanac 2015 2016: Tracking Improvement in the Lives of Slum Dwellers* [online]. London: Earthscan, 2016 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: doi: 15-02822/200 copies/jw.

UNIC, n.d. OSN. *Rozvojové cíle tis.iletí (MDGs)* [online]. Praha: Informační centrum OSN, n.d. [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/rozvojove-cile-tisicileti-mdgs/#>

UNICEF/WHO, 2015. *Progress on Sanitation and Drinking Water: 2015 Update and MDG Assessment* [online]. Switzerland: WHO Press, 2015 [cit. 2020-05-09]. ISBN 978-92-4-150329-7. Dostupné z: https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2015/12/Progress-on-Sanitation-and-Drinking-Water_234.pdf

UNICEF/WHO, 2017. *Progress on drinking water, sanitation and hygiene: 2017 update and SDG baselines*. [online]. Geneva: World Health Organization and the United Nations Children's Fund, 2017 [cit. 2020-05-09]. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. Dostupné z: <http://apps.who.int/iris>.

VAN DEN BERG, Leo, DREWETT, Roy, KLAASSEN, Leo, ROSSI, Angelo, VIJVERBERG, Cornells, 1982. *A Study of Growth and Decline: Urban Europe* [online]. Great Britain: Pergamon, 1982 [cit. 2020-05-01]. ISBN 978-0-08-023156-3. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/C2013-0-03056-3>

VIE-PUBLIQUE, 2018. *Que sont les départements et les régions d'outre-mer ?* [online]. Vie-publique, 2018 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://www.vie-publique.fr/fiches/20146-les-departements-et-les-regions-doutre-mer-dom-et-rom>

VOIGTLÄNDER, Sven, BRECKENKAMP, Jürgen, RAZUM, Oliver, 2008. Urbanization in developing countries: Trends, health consequences and challenges. *Journal of Health and Development* [online časopis]. 2008, 4(1-4), 135-163 [cit. 2020-05-01]. ISSN 2322-1380. Dostupné z: <https://pub.uni-bielefeld.de/record/1924035>

VOTRUBEC, Ctibor, 1980. *Lidská sídla, jejich typy a rozmístění ve světě*. Praha: Academia, 1980

WIRTH, Louis, 2010. Urbanism as a Way of Life. *The American Journal of Sociology* [online časopis]. 2010, 44(1), 1-24 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2768119?origin=JSTOR-pdf>

World Bank, 2020. *World Development Indicators*. [online]. Washington: World Bank Group, 2020 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

WORLDWATCH INSTITUTE, 2007. *State of the World 2007: Our Urban Future* [online]. London: Earthscan, 2007 [cit. 2020-05-09]. ISBN 9781844073917. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=kJCKvqOZp3MC&printsec=copyright&hl=cs#v=onepage&q&f=false>

Seznam tabulek

| | |
|--|----|
| Tabulka 1: Počet obyvatel ve státech východní Afriky v letech 1960-2020 a rozdělení na vnitrozemské, přímořské a ostrovní státy (zaokrouhleno na tis.) | 31 |
| Tabulka 2: Urbanizace ve východní Africe v letech 1960-2020 | 32 |
| Tabulka 3: Počet vybraných měst v jednotlivých kategoriích ve východní Africe v letech 1960-2020..... | 33 |
| Tabulka 5: Celkový nárůst městského obyvatelstva ve východoafrických vnitrozemských státech v dekadách v letech 1960-2020 (v tis. obyvatel)..... | 37 |
| Tabulka 6: Průměrná roční míra změny městského obyvatelstva východoafrických vnitrozemských států v pětiletích v letech 1960-2020 (%)..... | 37 |
| Tabulka 8: Celkový nárůst městského obyvatelstva ve východoafrických přímořských státech v dekadách v letech 1960-2020 (v tis. obyvatel) | 39 |
| Tabulka 9: Průměrná roční míra změny městského obyvatelstva východoafrických přímořských států v pětiletích v letech 1960-2020 (%)..... | 40 |
| Tabulka 11: Celkový nárůst městského obyvatelstva ve východoafrických ostrovních státech v dekadách v letech 1960-2020 (v tis. obyvatel) | 41 |
| Tabulka 12: Průměrná roční míra změny městského obyvatelstva východoafrických ostrovních států v desetiletích v letech 1960-2020 | 42 |

Seznam obrázků

| | |
|--|----|
| Obrázek 1: Model stádií městského vývoje | 20 |
| Obrázek 2: Poloha východoafrických států na mapě Afriky..... | 30 |
| Obrázek 3: Porovnání počtu obyvatel ve východoafrických státech a počtu obyvatel ve vybraných městech za rok 1960 a 2020 | 34 |
| Obrázek 4: Míra urbanizace ve vnitrozemských státech východní Afriky v letech 1960-2020 (% z celkového počtu obyvatel) | 36 |
| Obrázek 5: Míra urbanizace v přímořských státech východní Afriky v letech 1960-2020 (% z celkového počtu obyvatel) | 38 |
| Obrázek 6: Míra urbanizace v ostrovních státech východní Afriky v letech 1960-2020 (% z celkového počtu obyvatel) | 41 |
| Obrázek 7: Srovnání podílu městské a venkovské populace ve státech východní Afriky v letech 1960 a 2020..... | 43 |
| Obrázek 8: Podíl obyvatel s denním příjmem pod 1,90 \$ v letech 1980-2017 (% z celkového počtu obyvatel) | 46 |
| Obrázek 9: Podíl městského obyvatelstva ve vybraných státech východní Afriky v letech 1960-2020 (% z celkového počtu obyvatel) | 46 |
| Obrázek 10: Počet obyvatel žijící ve slumech (% z městského obyvatelstva) v letech 1995-2014..... | 48 |
| Obrázek 11: Podíl městského a venkovského obyvatelstva využívající alespoň základní hygienické služby za rok 2017 | 50 |
| Obrázek 12: Podíl městského a venkovského obyvatelstva využívající alespoň základní hygienické služby v roce 2000 a 2017 (% z městského a venkovského obyvatelstva) .. | 50 |
| Obrázek 13: Základní dostupnost pitné vody za rok 2017 (% z městského a venkovského obyvatelstva) | 52 |
| Obrázek 14: Základní dostupnost pitné vody za rok 2000 a 2017 (% z městského a venkovského obyvatelstva) | 52 |

Seznam použitých zkratk

UNDESA: The United Nations Department of Economic and Social Affairs, (Odbor OSN pro ekonomické a sociální záležitosti)

UN-HABITAT: The United Nations Human Settlements Programme, (Program spojených národů pro lidská sídla)

UNFPA: United Nations Population Fund, (Populační fond OSN)

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund, (Dětský fond Organizace spojených národů)

WHO: World Health Organization, (Světová zdravotnická organizace)

MDGs. Millennium Development Goals, (Rozvojové cíle tisíciletí)

FAO: The Food and Agriculture Organization, (Organizace spojených národů pro výživu a zemědělství)

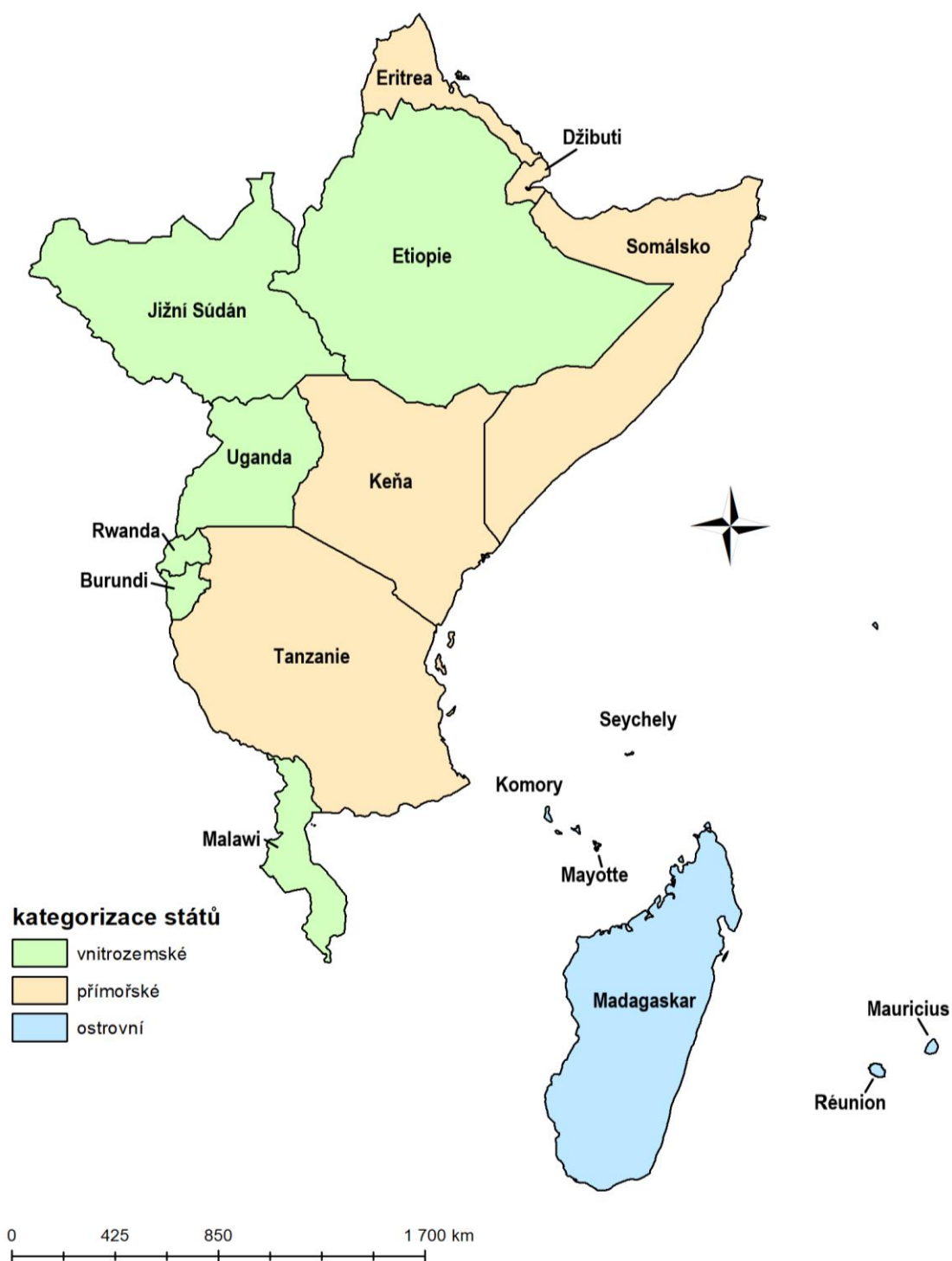
Seznam příloh

Příloha A: Kategorizace východoafrických států

Příloha B: Vývoj počtu obyvatel a kategorizace vybraných měst východní Afriky v letech 1960-2020

Příloha C: Podíl obyvatel žijících pod hranicí národní chudoby (% z celkového počtu obyvatel) v letech 2000 - 2018

Příloha A: Kategorizace států východní Afriky



Zdroj: vlastní zpracování s využitím ArcGIS, 2020

**Příloha B: Vývoj počtu obyvatel a kategorizace vybraných měst východní Afriky
v letech 1960-2020**

| Stát | Aglomerace | 1960 | 1970 | 1980 | 1990 | 2000 | 2010 | 2020* |
|------------|---------------|------|------|-------|-------|-------|-------|-------|
| Eritrea | Asmara | 123 | 201 | 252 | 358 | 449 | 670 | 963 |
| Etiopie | Addis Abeba | 519 | 729 | 1 175 | 1 791 | 2 377 | 3 126 | 4 794 |
| Keňa | Mombasa | 160 | 254 | 350 | 476 | 683 | 940 | 1 296 |
| Keňa | Nairobi | 293 | 531 | 862 | 1 380 | 2 214 | 3 237 | 4 735 |
| Madagaskar | Antananarivo | 252 | 363 | 580 | 948 | 1 361 | 2 021 | 3 369 |
| Malawi | Blantyre | 50 | 140 | 246 | 370 | 529 | 701 | 932 |
| Malawi | Lilongwe | 11 | 34 | 124 | 266 | 476 | 731 | 1 122 |
| Rwanda | Kigali | 34 | 59 | 128 | 219 | 498 | 797 | 1 132 |
| Somálsko | Hargeysa | 52 | 84 | 136 | 224 | 368 | 607 | 989 |
| Somálsko | Mogadišo | 94 | 256 | 551 | 1 035 | 1 201 | 1 353 | 2 282 |
| Uganda | Kampala | 137 | 340 | 469 | 755 | 1 233 | 2 016 | 3 298 |
| Tanzanie | Dar es Salaam | 162 | 357 | 855 | 1 474 | 2 272 | 3 870 | 6 702 |
| Tanzanie | Mwanza | 24 | 47 | 120 | 192 | 342 | 621 | 1 120 |

| | |
|--|-----------------------------------|
| | ostatní města < 300 tis. obyv. |
| | menší města 300 - 500 tis. obyv. |
| | malá města 500 tis - 1 mil. obyv. |
| | střední města 1 - 5 mil. obyv. |
| | velká města 5 - 10 mil. obyv. |
| | megaměsta > 10 mil. obyv. |

projekce*

Zdroj: vlastní zpracování, 2020, UNDESA (2018)

Příloha C: Podíl obyvatel žijících pod hranicí národní chudoby v letech 2000 - 2018
 (% z celkového počtu obyvatel)

| | 2000 | 2004 | 2005 | 2010 | 2012 | 2013 | 2015 | 2016 | 2017 | 2018 |
|-------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| Burundi | - | - | - | - | - | 65 | - | - | - | - |
| Komory | - | 45 | - | - | - | 42 | - | - | - | - |
| Džibuti | - | - | - | - | - | - | - | - | 21 | - |
| Etiopie | - | 39 | - | 30 | - | - | 24 | - | - | - |
| Keňa | - | - | 47 | - | - | - | 36 | - | - | - |
| Madagaskar | - | - | 73 | 72 | 71 | - | - | - | - | - |
| Mauritius | - | - | - | - | 7,9 | - | - | - | 10 | - |
| Malawi | - | 52 | - | 51 | - | - | - | 52 | - | - |
| Rwanda | - | - | - | - | - | 39 | - | 38 | - | - |
| Jižní Súdán | - | - | - | - | 50 | - | 66 | 82 | - | - |
| Seychely | - | - | - | - | - | 39 | - | - | - | - |
| Tanzanie | 35,6 | - | - | - | - | - | - | - | - | 26 |
| Uganda | - | - | 31 | - | 20 | - | - | 21 | - | - |

Legenda

| | |
|--|--------------------|
| | vnitrozemské státy |
| | přímořské státy |
| | ostrovní státy |

Zdroj: vlastní zpracování, 2020, World Bank (2020)

Abstrakt

Solarová, M. (2020). *Proces urbanizace ve východní Africe od roku 1960 do současnosti: vliv na proměnu populace ve vybraných východoafrických státech* (Bakalářská práce), Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická, Česko.

Klíčová slova: urbanizace, východní Afrika, růst měst

Předkládaná bakalářská práce se zabývá urbanizačními procesy ve východoafrických státech. Teoretický úvod má za úkol objasnit problematiku, odlišnost a trendy urbanizačních procesů v rozvojových zemích. Další část teoretického rámce se zabývá urbanizačními procesy v Africe, cílem této části je představení možných příčin urbanizace v Africe a dále určit pozitivní a negativní urbanizační procesy v Africe a jaký vliv mají na obyvatelstvo. Práce si klade následující cíle: zhodnotit a sledovat průběh urbanizace ve východní Africe, to bude uskutečněno za pomoci kategorizování měst a států ve sledovaném období 1960-2020 a sledovat proměnu obyvatel prostřednictvím dopadů urbanizace. Závěry této práce mimo jiné ukazují, že vliv urbanizace na proměnu populace ve východní Africe je významný, ať se jedná o pozitivní či negativní vliv.

Abstract

Solarová, M. (2020). *The process of urbanization in East Africa from 1960s to present: its impact and influence on population in selected East African countries* (Bachelor Thesis). University of West Bohemia, Faculty of Economics, Czech Republic.

Key words: urbanization, East Africa, city growth

The presented bachelor thesis deals with urbanization processes in East African countries. The theoretical introduction aims to clarify the issues, differences, and trends of urbanization processes in developing countries. The next part of the theoretical framework deals with urbanization processes in Africa, this part aims to present the possible causes of urbanization in Africa and to determine the positive and negative urbanization processes in Africa and their impact on the population. The work has the following goals: to evaluate and monitor the course of urbanization in East Africa, this will be done by categorizing cities and states in the period 1960-2020 and monitor population change through the impact of urbanization. The conclusions of this work show, among other things, that the impact of urbanization on population change in East Africa is significant, whether it is a positive or negative effect.